

CARTOGRAFIEREA PREMISELOR ȘI STIMULENTELOR FIMI ÎN CONTEXT ELECTORAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Igor Boțan, Petru Culeac, Polina Panainte

International IDEA
Strömsborg
SE-103 34 Stockholm
SUEDIA
+46 8 698 37 00
info@idea.int
www.idea.int

© 2025 International Institute for Democracy and Electoral Assistance

Publicațiile International IDEA sunt independente de interese naționale sau politice specifice. Opiniile exprimate în această publicație nu reprezintă neapărat opiniile International IDEA, ale Consiliului său de administrație sau ale membrilor Consiliului său.

Acest raport a fost posibil datorită sprijinului Global Affairs Canada.

Aceasta este o traducere directă a versiunii în limba engleză a lucrării „Cartografierea premiselor și stimulentele FIMI în context electoral în Republica Moldova”, publicată de Institutul Internațional pentru Asistență Electorală (International IDEA) în 2025. Acuratețea textului tradus nu a fost verificată de editor. În caz de dubiu, prevalează versiunea originală în limba engleză (ISBN 978-91-8137-017-1).

Cu excepția oricăror imagini și fotografii aparținând unor terțe părți, versiunea electronică a acestei publicații este disponibilă sub licența Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 (CC BY-NC-SA 4.0). Sunteți liberi să copiați, să distribuiți și să transmiteți publicația, precum și să o remixați și să o adaptați, cu condiția ca acest lucru să fie exclusiv în scopuri necomerciale, să menționați în mod corespunzător publicația și să o distribuiți sub o licență identică. Pentru mai multe informații, vizitați site-ul web Creative Commons: <<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0>>.

International IDEA
Strömsborg
SE-103 34 Stockholm
SUECIA
Tel: +46 8 698 37 00
E-mail: info@idea.int
Site web: <<https://www.idea.int>>

Ilustrație copertă: Sudarsan Thobias on Shutterstock
Design și machetare: International IDEA

DOI: <<https://doi.org/10.31752/idea.2025.77>>

ISBN: 978-91-8137-031-7 (PDF)
ISBN: 978-91-8137-033-1 (Print)

Mulțumiri

Acest raport a fost elaborat de Asociația pentru Democrație Participativă (ADEPT), cu suportul Institutului Internațional pentru Democrație și Asistență Electorală (International IDEA) și finanțare din partea Global Affairs Canada.

Ne exprimăm recunoștința sinceră autorilor, Igor Boțan, Petru Culeac și Polina Panainte, pentru eforturile lor dedicate în elaborarea acestui raport.

Ne exprimăm recunoștința față de reprezentanții Comisiei Electorale Centrale, Serviciului de Informații și Securitate, Serviciului Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor, Consiliului Audiovizualului, Centrului pentru Comunicare Strategică și Combaterea Dezinformării, Inspectoratului General al Poliției și Administrației Președintelui Republicii Moldova, ale căror contribuții au oferit informații esențiale pentru această cercetare.

Aprecierea noastră se îndreaptă, de asemenea, către Centrul pentru Jurnalism Independent, Asociația Presei Independente, WatchDog.MD, Transparency International Moldova și Ziarul de Gardă, precum și către experții independenți Vitalie Esanu și Victor Gotișan, pentru analizele și contribuțiile lor valoroase.

Le suntem, de asemenea, recunoscători lui Alberto Fernandez Gibaja, Khushbu Agrawal, Natalia Iuras și Yukihiko Hamada pentru revizuirea diferitelor versiuni ale acestui raport. Mulțumiri speciale se cuvin și lui Lisa Hagman, Jenefrieda Isberg și Anna Ievseieva pentru sprijinul editorial și administrativ oferit.

Abrevieri

CA	Consiliul Audiovizualului
CEC	Comisia Electorală Centrală
CCSCD	Centrul pentru Comunicare Strategică și Combaterea Dezinformării
CSI	Comunitatea Statelor Independente
OSC	Organizație a societății civile
EEAS	Serviciul European de Acțiune Externă
CSE	Comisia pentru Situații Excepționale
FIMI	Acțiunile străine de manipulare a informațiilor și ingerințele străine
CJI	Centrul pentru Jurnalism Independent
ONG	Organizație neguvernamentală
ODIHR	Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului
OSCE	Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
PSRM	Partidul Socialiștilor din Republica Moldova
SIS	Serviciul de Informații și Securitate
CV	Comisia de la Veneția

Contents

Mulțumiri.....	iii
Abrevieri.....	iv
Sumar	1
Introducere.....	3
Contextul național.....	3
Metodologie	4
Structura raportului.....	6
Prezentare generală a constatărilor.....	6
Partea 1	8
Premise FIMI.....	8
Capitolul 1	
Instituțiile și practicile politice.....	9
Premisa 1. Lipsa sistemică de încredere în instituțiile democratice	9
Premisa 2. Reglementări inadecvate privind finanțarea politică	12
Capitolul 2	
Mediul social, politic și cultural.....	14
Premisa 3. Discurs public polarizat și divizat	14
Premisa 4. Discurs politic de excludere și antagonist.....	15
Premisa 5. Prezența agenților proxy interni	16
Premisa 6. Susceptibilitatea publicului la manipulare.....	17
Capitolul 3	
Media de știri și jurnalismul.....	19
Premisa 7. Lipsa pluralismului și independenței media	19
Premisa 8. Jurnalism slab și standarde profesionale reduse.....	21
Premisa 9. Scăderea încrederii în sursele media tradiționale de știri	22
Premisa 10. Influența media aliniate intereselor străine.....	24
Capitolul 4	
Social media.....	25
Premisa 11. Mediile informaționale digitale fragmentate	25
Premisa 12. Exploatarea tehnologiilor digitale și a rețelelor sociale.....	26
Premisa 13. Politici de moderare inconsecvente și permissive	28

Capitolul 5

Sfera legală și de reglementare	29
Premisa 14. Autorități de reglementare ineficiente	29
Premisa 15. Lacune în reglementările privind media și internetul.....	31
Premisa 16. Aplicabilitate neclară a normelor internaționale.....	32

Partea 2	33
Stimulente FIMI	33

Capitolul 6

Valorificarea economiei atenției	34
Stimulentul 1. Modelul de afaceri media bazat pe <i>engagement</i>	34
Stimulentul 2. Piața publicității politice online	35

Capitolul 7

Accesul la surse și resurse externe	37
Stimulentul 3. Instrumentalizarea finanțării media din surse externe.....	37
Stimulentul 4. Disponibilitatea conținutului de știri provenit din surse externe.	39

Capitolul 8

Industria manipulării informaționale	41
Stimulentul 5. Manipularea informațională la comandă	41
Stimulentul 6. Joburi în domeniul manipulării informaționale	42

Capitolul 9

Concluzii	44
Recomandări	45

Referințe	48
------------------------	-----------

Despre autori.....	57
---------------------------	-----------

Despre organizația parteneră.....	59
Asociația pentru Democrație Participativă (ADEPT)	59
Despre International IDEA	59

SUMAR

Acest raport prezintă o analiză a premiselor și stimulentele pentru **acțiunile străine de manipulare a informațiilor și ingerințele străine (FIMI)** în procesele electorale din Republica Moldova, utilizând un cadru analitic compus din 22 de factori, elaborat în cadrul proiectului „Combaterea manipulării și ingerinței informaționale externe în alegeri”, implementat de Institutul Internațional pentru Democrație și Asistență Electorală (International IDEA), cu sprijinul Global Affairs Canada.

Constatările scot în evidență o situație complexă, marcată de eforturi instituționale de consolidare a rezilienței democratice, dar și de vulnerabilități persistente exploatate de actori ostili, în special din Federația Rusă. Republica Moldova beneficiază de un cadru juridic relativ solid în domeniul legislației electorale, al reglementării mass-media audiovizuale și al supravegherii finanțării politice, precum și de angajamente formale ferme pentru protejarea integrității electorale. Pluralismul mediatic asigură accesul la informații relativ diverse.

Totuși, aceste puncte forte sunt contrabalansate de un nivel scăzut al încrederii publice în instituții, un sistem de partide fragil și vulnerabilități socio-economice extinse, care sporesc susceptibilitatea la manipulare. Mediul mediatic fragmentat și multilingv, combinat cu absența reglementării platformelor online, permite actorilor ostili să distorsioneze discursul public, în special în perioadele electorale.

Actori proxy interni precum politicieni, figuri media, clerici și oameni de afaceri aliniați la agende externe, continuă să amplifice operațiunile FIMI, exploatând adesea polarizarea geopolitică alimentată de dezbatere privind integrarea europeană, identitatea și disputele istorice. Riscuri suplimentare derivă din finanțarea externă ilicită, inclusiv prin transferuri de criptomonede și influxuri de numerar, precum și din publicitatea politică online opacă, adesea asociată cu actori terți. Autoritățile au consolidat mecanismele de coordonare și reacție,

Moldova beneficiază de un cadru juridic relativ solid în domeniul legislației electorale, al reglementării mass-media audiovizuale și al supravegherii finanțării politice.

însă aplicarea rămâne neuniformă, iar platformele globale oferă un nivel redus de cooperare.

Pentru a răspunde acestor provocări, raportul cuprinde un șir de recomandări precum consolidarea rezilienței instituționale, protejarea integrității electorale (inclusiv prin asigurarea transparenței finanțării campaniilor) și dezvoltarea rezistenței societale la dezinformare. La nivel instituțional, Centrul pentru Comunicare Strategică și Combaterea Dezinformării (CCSCD) ar trebui consolidat pentru a putea avea rolul unui grup operativ național, care să coordoneze activitatea Comisiei Electorale Centrale (CEC), a Serviciului de Informații și Securitate (SIS), a Consiliului Audiovizualului (CA) și a organelor de drept. Mandatul Consiliului Audiovizualului ar trebui extins treptat asupra mediului digital, cu garanții pentru asigurarea libertății presei. Sunt necesare modificări ținute ale Codului electoral pentru a defini FIMI ca abatere electorală și pentru a asigura alinierea legislației electorale din Găgăuzia la standardele naționale.

Un al doilea set de măsuri propuse vizează campaniile online. Republica Moldova ar trebui să instituie mecanisme de monitorizare a cheltuielilor pentru campaniile digitale, să creeze un registru public al actorilor terți și al reclamelor politice și să aplice cerințe de transparență pentru influenceri și contractori. Aceste eforturi trebuie însoțite de obligații legale pentru platformele globale, precum Meta, Google, TikTok și Telegram, de a coopera cu autoritățile moldovene, ideal prin corelare cu cadrul de reglementare al Uniunii Europene, cum este Digital Services Act. Acordurile formalizate de cooperare, canalele de reacție rapidă și sistemele sigure de schimb de date sunt esențiale pentru detectarea comportamentelor neautentice și a manipulării electorale.

Acordurile formalizate de cooperare, canalele de reacție rapidă și sistemele sigure de schimb de date sunt esențiale pentru detectarea comportamentelor neautentice și a manipulării electorale.

În final, reziliența civică trebuie consolidată. Educația mediatică și digitală ar trebui integrată în sistemul de învățământ și sprijinită prin campanii civice nepartizane adresate grupurilor vulnerabile. Jurnalismul de interes public și activitatea de fact-checking necesită sprijin sustenabil, inclusiv prin finanțare transparentă și un sistem de alertă timpurie pentru dezinformarea virală. Cerințele de transparență pentru organizațiile finanțate din surse externe și un registru public al actorilor implicați în dezinformare ar contribui suplimentar la reducerea vulnerabilităților interne. Aceste măsuri ar trebui consolidate într-o strategie națională privind securitatea informațională și reziliența electorală, aliniată procesului de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană și revizuită periodic cu implicarea societății civile.

INTRODUCERE

Raportul dat oferă o analiză structurată a modului în care manipularea informațiilor și ingerințele străine (FIMI) prind rădăcini și operează în mediul electoral din Republica Moldova. Obiectivul principal al raportului este de a cartografia premisele și stimulente care permit ca aceste ingerințe să persiste, consolidând totodată cunoștințele operaționale și contextuale pe acest subiect. Constatările nu au un caracter teoretic, ci servesc drept bază pentru măsuri practice menite să consolideze reziliența instituțiilor democratice ale Republicii Moldova. Prin îmbinarea dovezilor obținute din cercetarea documentară și din interviurile aprofundate, raportul își propune să ofere informații utile atât factorilor de decizie, cât și practicienilor, oferind o imagine mai clară asupra vulnerabilităților care modelează spațiul informațional și procesele electorale ale Republicii Moldova și formulând recomandări aplicabile pentru abordarea acestora.

CONTEXTUL NAȚIONAL

Republica Moldova reprezintă un mediu deosebit de complex pentru analiza fenomenului FIMI. Fiind un stat mic, situat la frontiera peisajului de securitate al Europei, aceasta a fost de mult timp expusă diferitelor forme de ingerință externă. În anii 1990, țara a trecut prin experiența unui conflict separatist susținut de Moscova, urmat de ani de embargouri economice și campanii de destabilizare politică. Ulterior, aceste forme de presiune au fost completate de un amplu război informațional, de sprijinul deschis oferit unor actori politici interni cu agende pro-ruse și de scheme de cumpărare a voturilor. Astfel de tactici hibride s-au intensificat după declanșarea războiului pe scară largă al Rusiei împotriva Ucrainei, făcând și mai vizibilă vulnerabilitatea instituțiilor și societății moldovenești la manipulare.

Sistemul democratic al Republicii Moldova este marcat de multiple provocări. Peisajul electoral combină elemente de reprezentare proporțională în alegerile

Fiind un stat mic, situat la frontiera peisajului de securitate al Europei, Republica Moldova a fost de mult timp expusă diferitelor forme de ingerință externă.

parlamentare și în alegerile pentru consiliile locale cu elemente majoritare în alegerile prezidențiale și alegerea primarilor. Sistemul de partide este, de asemenea, relativ slab, partidele concurând într-un sistem politic puternic fragmentat, în care multe dintre ele nu dispun de structuri stabile sau de rădăcini sociale profunde. Listele de partid închise și democrația internă slabă au afectat adesea responsabilizarea actorilor politici.

Instituțiile de supraveghere, precum Comisia Electorală Centrală (CEC), Consiliul Audiovizualului (CA), Serviciul de Informații și Securitate (SIS) și Centrul pentru Comunicare Strategică și Combaterea Dezinformării (CCSCD), reprezintă prima linie de apărare împotriva ingerințelor externe și a războiului hibrid, însă capacitatea și credibilitatea lor sunt constant contestate de actorii din opoziție. În general, încrederea publicului în instituțiile statului este scăzută, iar mulți cetățeni percep aceste instituții ca fiind politizate sau ineficiente. Emigrația pe scară largă și sărăcia au erodat suplimentar reziliența societății, generând o populație numeroasă vulnerabilă atât la stimulente materiale, cât și la narațiuni manipulative.

Polarizarea geopolitică a Moldovei, ancorată în dispute privind integrarea europeană, identitatea și memoria istorică, creează un teren fertil pentru ingerințe externe, în special în perioadele electorale

În același timp, mediul informațional al Republicii Moldova este cel puțin la suprafață, destul de pluralist. Cetățenii au acces la o gamă largă de surse în limba română, rusă și în alte limbi. Există jurnalism independent care are un rol important, însă acesta este afectat de o serie de provocări, precum sustenabilitatea financiară redusă. Acest mediu pluralist este fragmentat pe linii lingvistice, culturale și geopolitice. Pe măsură ce autoritățile și-au consolidat eforturile de a limita dezinformarea și manipularea, spațiile online și în special platformele de mesagerie închise, au căpătat o importanță tot mai mare și reprezintă un ecosistem în care narațiunile dezbinătoare proliferază fără control. În acest context, polarizarea geopolitică a Moldovei, ancorată în dispute privind integrarea europeană, identitatea și memoria istorică, creează un teren fertil pentru ingerințe externe, în special în perioadele electorale. Totodată, acest context complex face din Republica Moldova un studiu de caz relevant pentru înțelegerea modului în care FIMI exploatează vulnerabilitățile structurale ale democrațiilor tinere.

METODOLOGIE

Definiția FIMI utilizată în acest raport derivă din cea propusă de Serviciul European de Acțiune Externă (EEAS), care descrie FIMI drept o activitate manipulatorie intenționată și coordonată, desfășurată de un stat străin sau de actori non-statali (inclusiv de agenții proxy ai acestora din interiorul sau din afara propriului teritoriu), ce amenință sau are potențialul de a afecta negativ valorile, procedurile și procesele politice.

Raportul a fost elaborat în baza metodologiei elaborate de International IDEA pentru cartografierea factorilor care afectează ecosistemele informaționale și le fac vulnerabile la manipularea informațiilor și ingerințele străine. Scopul studiului este de a sprijini actorii societății civile în realizarea de analize, în

dezvoltarea cunoștințelor operaționale și contextuale relevante și, în cele din urmă, în formularea de recomandări de politici și acțiuni practice care să abordeze multiplele dimensiuni ale FIMI legate de alegeri. Metodologia a fost elaborată în cadrul proiectului „Combaterea manipulării informațiilor și a ingerințelor străine în alegeri”, implementat de International IDEA cu sprijinul Global Affairs Canada, care își propune să susțină societăți democratice reziliente și sensibile la dimensiunea de gen, capabile să contracareze eficient FIMI în context electoral. Cadrul analitic constă din 22 de factori, sociali, politici, culturali, economici, tehnologici și juridici, grupați în două categorii: premise - factori favorizanți, care fac posibilă manifestarea FIMI în context electoral, și stimulente - factori motivaționali, care o fac profitabilă pentru diverși actori. Deși accentul cade pe FIMI legată de alegeri, multe dintre premisele (factorii favorizanți) și stimulentele (factorii motivaționali) de natură structurală sunt adânc înrădăcinați în mediul politic și mediatic mai larg al Republicii Moldova.

În cazul Republicii Moldova, datele privind premisele și stimulentele FIMI au fost colectate prin câteva metode. În primul rând, echipa de cercetare a realizat o amplă analiză documentară, analizând surse publice disponibile referitoare la premisele și stimulentele FIMI în Moldova, inclusiv documente și acte oficiale, rapoarte de evaluare elaborate de instituții internaționale, materiale de jurnalism de investigație și articole de presă. În al doilea rând, echipa de cercetare a desfășurat 14 interviuri aprofundate semi-structurate cu actori și experți relevanți, majoritatea realizate față în față. Persoanele intervievate reprezintă o varietate de sectoare relevante pentru cercetare, incluzând experți media independenți, organizații ale societății civile specializate în promovarea mass-mediei și a democrației (precum Centrul pentru Jurnalism Independent și Asociația Presei Independente), precum și funcționari de rang înalt din instituții-cheie ale statului, cum ar fi Comisia Electorală Centrală (CEC), Serviciul de Informații și Securitate (SIS), Centrul pentru Comunicare Strategică și Combaterea Dezinformării (CCSCD), Consiliul Audiovizualului (CA), Inspectoratul General al Poliției și Serviciul Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor.

Având în vedere complexitatea și specificitatea fenomenului FIMI, acest raport a fost supus unor limitări metodologice. Deși analiza a urmărit, pe cât posibil, să acopere perioada 2014–2024, disponibilitatea datelor a variat semnificativ. Cercetarea documentară s-a bazat pe informații publice, iar interviurile cu actorii și experții relevanți au fost realizate atât pentru a colecta date indisponibile în publicațiile existente, cât și pentru a valida, contextualiza și completa constatările rezultate din analiza documentară. Informațiile oferite de respondenți nu sunt atribuite direct, iar în analiză au fost utilizate doar acele informații care nu au fost în mod explicit menționate ca fiind confidențiale. În unele cazuri, informații sensibile sau confidențiale au fost partajate cu cercetătorii mai mult în scopul unei ghidări analitice a studiului, fără a fi citate sau menționate explicit în text. Totuși, în pofida acestor limitări, prin triangularea mai multor surse și perspective, raportul reușește să ofere una dintre cele mai cuprinzătoare cartografieri de până acum ale factorilor care favorizează și motivează manifestările FIMI în procesele electorale din

Raportul nu pretinde să epuizeze subiectul FIMI în Moldova, ci mai degrabă să ofere o cartografiere structurată și bazată pe dovezi, care să poată servi drept fundament pentru alte cercetări și propuneri de politici viitoare.

Republica Moldova. În același timp, raportul nu pretinde să epuizeze subiectul FIMI în Moldova, ci mai degrabă să ofere o cartografiere structurată și bazată pe dovezi, care să poată servi drept fundament pentru alte cercetări și propuneri de politici viitoare.

STRUCTURA RAPORTULUI

Raportul este structurat în două părți. Prima parte, dedicată analizei și cartografierii factorilor care favorizează FIMI, începe cu instituțiile și practicile politice ale Republicii Moldova, apoi examinează mediul social, politic și cultural mai larg, urmat de sectorul mass-media, platformele digitale și cadrul juridic și de reglementare. A doua parte a raportului se concentrează asupra factorilor care motivează acțiunile FIMI, incluzând dinamica economiei atenției, publicitatea politică, finanțarea externă și industria manipulării informaționale. Raportul se încheie cu o sinteză a concluziilor și un set de recomandări de politici publice menite să consolideze reziliența Republicii Moldova în fața ingerințelor electorale. Împreună, aceste secțiuni oferă o imagine cuprinzătoare asupra modului în care FIMI operează în Moldova și asupra măsurilor care pot fi întreprinse pentru a o contracara.

**Concluziile
raportului
evidențiază o
realitate dublă, cea a
unei societăți aflate
între reziliență și
vulnerabilitate.**

PREZENTARE GENERALĂ A CONSTATĂRILOR

Concluziile raportului evidențiază o realitate dublă, cea a unei societăți aflate între reziliență și vulnerabilitate, în care reformele și activismul civic coexistă cu deficiențe structurale persistente, ușor exploatabile de actori externi. Această tensiune este în special vizibilă în perioadele electorale, când narațiunile manipulative, fluxurile financiare ilicite și discursurile polarizante se intensifică, testând reziliența autorităților moldovenești. Pe de o parte, Republica Moldova și-a consolidat cadrul legal privind alegerile, finanțarea partidelor și supravegherea mass-mediei, înregistrând progrese în direcția alinierii la standardele europene. Autoritățile au întreprins, de asemenea, măsuri pentru a bloca posturile media controlate deschis din exterior, pentru a definitiva clar împuternicirile CEC și pentru a incrimina corupția electorală. Aceste măsuri sunt completate de eforturile organizațiilor societății civile și ale jurnaliștilor independenți, care au acumulat o expertiză semnificativă în demascarea dezinformării și a finanțărilor ilicite. Pe de altă parte, încă persistă mai multe vulnerabilități: încrederea publicului în instituțiile democratice este cronic scăzută, partidele politice sunt fragile, iar cetățenii se confruntă zilnic cu presiuni socio-economice care le sporesc susceptibilitatea la manipulare. Actorii de influență interni (actori proxy), precum politicieni, personalități media, anumiți reprezentanți ai clerului și actori din mediul de afaceri, continuă să fie implicați în amplificarea narațiunilor străine. Spațiile media online sunt fragmentate și insuficient reglementate, constituind un teren fertil pentru comportamente neautentice coordonate și publicitate manipulativă. Finanțarea externă ilicită, adesea realizată prin fluxuri de numerar sau criptomonede,

a amenințat în mod repetat integritatea alegerilor din Republica Moldova. Deși autoritățile au răspuns printr-o coordonare sporită, eforturile lor rămân deseori reactive, limitate de capacități instituționale reduse și de cooperarea incompletă a platformelor globale.

Luate împreună, aceste constatări evidențiază atât progresele, cât și provocările persistente cu care se confruntă sistemul democratic al Moldovei. Capitolele care urmează detaliază aceste dinamici, oferind baza factuală pentru concluziile și recomandările formulate la finalul raportului.

Partea 1

Premise FIMI

Capitolul 1

INSTITUȚIILE ȘI PRACTICILE POLITICE

PREMISA 1. LIPSA SISTEMICĂ DE ÎNCREDERE ÎN INSTITUȚIILE DEMOCRATICE

Instituțiile democratice din Republica Moldova funcționează sub o presiune constantă, încercând să echilibreze așteptările publice, procesul de integrare europeană și ritmul accelerat al reformelor, în timp ce se confruntă cu vulnerabilități sistemice: nivel scăzut de încredere, partide fragile, capacitate administrativă redusă și emigrarea cetățenilor cu nivel înalt de educație. Deși cadrul juridic privind transparența există, aplicarea acestuia nu este totdeauna uniformă. La acestea se adaugă amenințările persistente ale ingerinței ruse prin dezinformare, finanțare ilicită și tactici hibride. Ca urmare, în pofida progreselor înregistrate în direcția alinierii la standardele europene, Republica Moldova continuă să fie clasificată drept o „democrație defectuoasă”, fapt ce reflectă problemele nerezolvate de legitimitate, guvernanta și vulnerabilitate externă.

Calitatea instituțiilor din Republica Moldova rămâne neuniformă, reflectând atât reforme în derulare, cât și slăbiciuni structurale. Obținerea statutului de țară candidată pentru aderarea la Uniunea Europeană (2022) și inițierea negocierilor de aderare (2024) au încurajat dezvoltarea și sporirea controlului public, însă consolidarea democratică este îngreunată de politizarea administrației, fragilitatea sistemului partidelor politice, încrederea publică scăzută și exodul capitalului uman. Aceste probleme limitează independența, eficiența și transparența instituțională. O evaluare critică a instituțiilor democratice ale Moldovei necesită o triangulare a percepțiilor cetățenilor, a evaluărilor realizate de organizații internaționale independente și a rapoartelor de progres ale Uniunii Europene, care, împreună, conturează o imagine complexă a unui progres prudent sub presiune.

Aceste vulnerabilități sunt analizate prin trei perspective principale: percepțiile cetățenilor reflectate în sondajele de opinie; evaluările instituțiilor naționale și internaționale; și aprecierile instituțiilor Uniunii Europene după obținerea

În pofida progreselor înregistrate în direcția alinierii la standardele europene, Republica Moldova continuă să fie clasificată drept o „democrație defectuoasă”, ceea ce reflectă problemele nerezolvate de legitimitate, guvernanta și vulnerabilitate externă.

statutului de țară candidată în 2022 și lansarea negocierilor de aderare în 2024. Percepțiile cetățenilor sunt reflectate periodic în Barometrul Opiniei Publice. Conform sondajului din octombrie 2024, doar 42% dintre respondenți consideră că Republica Moldova este guvernată de popor, în timp ce 49% cred contrariul. Încrederea în instituții este, în general, scăzută: cea mai mare încredere este acordată Bisericii (64%), iar cea mai redusă partidelor politice (10%) (Institutul de Politici Publice, 2024). Acest climat creează un teren fertil pentru tehnicile FIMI. Dintr-o perspectivă externă, conform Democracy Index elaborat de The Economist Intelligence Unit, Republica Moldova este clasificată drept o democrație defectuoasă (Economist Intelligence Unit, 2025), obținând în 2024 un scor de 6,04 (din 10) și ocupând locul 71 din 167 de țări, cu trei poziții mai jos față de 2023. Completând această imagine, setul de date Global State of Democracy al International IDEA plasează Moldova la nivel mediu în diferitele sale categorii de performanță democratică pentru anul 2024: locul 69 din 173 la Reprezentare, locul 52 la Drepturi, locul 64 la Statul de drept și locul 85 la Participare (International IDEA, n.d.). În pofida acestor deficiențe, Comisia Europeană consideră că instituțiile politice ale Republicii Moldova sunt suficient de funcționale pentru a recomanda Consiliului Uniunii Europene, pe baza Raportului Republica Moldova 2023 (Comisia Europeană, 2023), inițierea negocierilor de aderare la Uniunea Europeană.

Transparența proceselor democratice din Republica Moldova a evoluat odată cu adoptarea Legii privind accesul la informație în anul 2000 (Legea nr. 982 din 11 mai 2000), urmată de adoptarea Legii privind transparența în procesul decizional (Legea nr. 239 din 13 noiembrie 2008). Aceste legi au stabilit cadrul de cooperare dintre autoritățile publice și societatea civilă și au definit etapele obligatorii ale procesului decizional. Portalul particip.gov.md conține toate informațiile referitoare la proiectele de acte normative supuse consultării publice și adoptate.

Legitimitatea instituțiilor democratice și a alegerilor din Republica Moldova rămâne constant un subiect de dezbatere, în mare parte din cauza politizării instituțiilor de reglementare. Curtea Constituțională, invocând jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, a subliniat că, deși instituțiile politice își derivă legitimitatea din alegeri, instituțiile de reglementare depind de neutralitate și profesionalism. De-a lungul timpului, alegerile au fost contestate pe fondul unei guvernări slabe, al lacunelor legislative și al ingerințelor externe, conducând uneori la conflicte și tensiuni politice. În prezent, principalele amenințări sunt ingerința externă, finanțarea ilicită a partidelor, propaganda și manipularea. Opoziția continuă să pună sub semnul întrebării neutralitatea instituțiilor precum Comisia Electorală Centrală (CEC), deși noul Cod electoral abordează această problemă prin reformarea mecanismului de numire a membrilor CEC în 2026, când șapte membri ai viitoarei Comisii vor fi numiți pentru mandate de șase ani de către următoarele instituții: Președinția, Guvernul, Consiliul Superior al Magistraturii, Parlamentul (inclusiv unul desemnat de opoziție) și societatea civilă.

Conflictele și neregulile au subminat de mult timp procesul electoral din Republica Moldova, creând breșe exploatabile pentru ingerințe și manipulări informaționale externe. Astfel de probleme datează încă din perioada alegerilor parlamentare din 2005, când autoritățile au expulzat sute de „observatori” ruși acuzați de ingerințe în treburile interne ale Moldovei (Newsru.com, 2005). În diferite momente, legitimitatea unor instituții precum Parlamentul și Președinția a fost pusă sub semnul întrebării după alegeri contestate, cel mai grăitor exemplu fiind scrutinul parlamentar din aprilie 2009, când acuzațiile de fraudare a listelor electorale și abuzurile împotriva opoziției au declanșat „Revoluția Twitter” (Hale, 2013), revolte în masă și incendierea clădirilor de stat, conducând în cele din urmă la alegeri anticipate. Cazuri de rezonanță au avut loc și în anii următori, incluzând excluderea Partidului Patria din alegerile din 2014 (Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2020), anularea rezultatelor alegerilor pentru Primăria Chișinău din 2018 (Judecătoria Chișinău, sediul Centru, Hotărârea nr. 3-701/2018 din 19 iunie 2018) și excluderile repetate ale candidaților Partidului Șor pentru încălcarea regulilor de finanțare a campaniei (Republica Moldova, 2023). Pentru a aborda aceste probleme, un nou Cod electoral a fost adoptat în 2022, în baza recomandărilor Biroului pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului al OSCE (ODIHR), iar Comisia Electorală Centrală (CEC) continuă să perfecționeze cadrul normativ, inclusiv cu contribuția partidelor politice, a societății civile și a Coaliției pentru Alegeri Libere și Corecte.

Sistemul electoral al Republicii Moldova include atât reprezentarea proporțională în cazul alegerilor parlamentare și pentru consiliile locale cât și votul majoritar pentru funcțiile de președinte, primar și pentru posturile regionale. O vulnerabilitate majoră a sistemului proporțional este utilizarea listelor de partid închise, adesea criticate pentru favorizarea clientelismului politic și pentru potențial pentru corupție. Autoritățile recunosc imperfecțiunile modelului de circumscripție națională unică, dar îl mențin pentru a facilita votul în străinătate și participarea locuitorilor din Transnistria. Această situație este exploatată de Rusia, care a influențat și alegerile pentru funcția de bașcan al Găgăuziei începând cu 2010, candidații căutând sprijin din partea Moscovei sau a Bisericii Ortodoxe Ruse, iar alegerile din 2015 au provocat un scandal din cauza participării directe a reprezentanților ruși (RBC.ru, 2015). Cel mai recent exemplu a fost înregistrat în timpul alegerilor prezidențiale și al referendumului din 2024, când aproximativ 150.000 de conturi bancare au fost deschise pentru cetățeni moldoveni prin Promsvyazbank, instituție legată de Ministerul Apărării al Federației Ruse, fapt documentat de Serviciul de Informații și Securitate (SIS) (SIS, 2024).

Conflictele și neregulile au subminat de mult timp procesul electoral din Republica Moldova, creând breșe exploatabile pentru ingerințe și manipulări informaționale externe.

Autoritățile Republicii Moldova au consolidat de-a lungul timpului reglementările privind finanțarea politică, în special după abuzurile sistemice comise de partide controlate de oligarhi, care au subminat concurența loială și au perpetuat capturarea statului.

PREMISA 2. REGLEMENTĂRI INADECVATE PRIVIND FINANȚAREA POLITICĂ

Autoritățile Republicii Moldova au consolidat de-a lungul timpului reglementările privind finanțarea politică, în special după abuzurile sistemice comise de partide controlate de oligarhi, care au subminat concurența loială și au perpetuat capturarea statului. Totuși, actorii implicați în FIMI și-au diversificat tacticile, direcționând finanțări ilicite prin numerar, sistemul bancar și criptomonede. Autoritățile au introdus măsuri pentru a limita aceste practici, însă problemele persistă.

Cadrul de reglementare care guvernează finanțarea politică în Republica Moldova a cunoscut îmbunătățiri formale, în special prin noul Cod electoral, care a consolidat rolul de supraveghere al Comisiei Electorale Centrale (CEC). Deși 80% dintre cele 66 de partide înregistrate au prezentat la timp rapoartele financiare, persistă alte probleme, precum calitatea scăzută a datelor și lipsa de transparență în declarațiile de avere. Ca urmare, CEC a admis doar 35 de partide la alegerile parlamentare din 2025 (alegeri.md, n.d.). Printre partidele care nu au fost admise la alegerile parlamentare din 2025 se numără patru formațiuni din Blocul Victoria (Popușoi, 2025), creat la Moscova în 2024 de fostul lider al Partidului Șor (al cărui partid a fost declarat neconstituțional în 2023 pentru finanțare ilegală).

Codul electoral definește campania electorală drept „acțiuni de difuzare a informațiilor menite să determine alegătorii să voteze pentru un concurent electoral sau altul”, care pot fi desfășurate „prin intermediul mass-mediei, prin afișarea materialelor electorale sau prin alte forme de comunicare”, incluzând astfel și mediul online. Totuși, Codul nu conține reguli specifice pentru activitățile digitale, în pofida creșterii ponderii campaniilor online în ciclurile electorale recente, confirmată de rapoartele de monitorizare. Promo-LEX (2025a) a estimat că, în cadrul alegerilor prezidențiale din 2024, aproximativ o treime din activitatea de campanie s-a desfășurat online, cu o transparență redusă privind sursele de finanțare. Monitorizarea este îngreunată de mecanisme slabe: Google (inclusiv YouTube) nu oferă rapoarte privind cheltuielile electorale, iar biblioteca de reclame a Facebook este opacă în privința finanțatorilor reali.

Alegerile recente au scos la iveală multiple metode de finanțare ilegală: contrabandă cu numerar, transferuri bancare și tranzacții cu criptomonede. Autoritățile au depus eforturi pentru a combate aceste forme de ingerință, însă aceste eforturi au fost în mare parte reactive. Reglementările preventive necesită o înțelegere mai profundă a mecanismelor de interferență care fac uz de sistemele bancare, de criptomonede și digitale, în același timp asigurând o proporționalitate a măsurilor de răspuns întreprinse și protecția drepturilor cetățenilor. Acest aspect este deosebit de important având în vedere eforturile Republicii Moldova de a se alinia la standardele europene emergente în acest domeniu. După alegerile prezidențiale și referendumul din 2024, Parlamentul a dezbătut rapoartele prezentate de organele de drept și de instituțiile de supraveghere implicate în combaterea influenței străine și a identificat mai

multe măsuri pentru reducerea ingerințelor externe, acordând o atenție specială combaterii corupției electorale ce implică fluxuri financiare ilegale provenite din afara țării. În consecință, Parlamentul a adoptat Legea nr. 100 din 13 iunie 2025 privind modificarea unor acte normative (Combaterea corupției electorale și aspecte conexe). Eficiența acestor măsuri va putea fi evaluată doar după implementarea lor completă.

Capacitatea autorităților de a urmări și verifica cheltuielile online în scopuri politice este relativ limitată și se bazează pe datele raportate de partide, care ar putea evita declararea costurilor reale. Entități terțe neînregistrate, formal neafiliate cu campaniile oficiale (non-campaign spenders), pot desfășura activități de promovare pentru concurenți electorali oficiali utilizând resurse nedeclarate, ceea ce face aproape imposibilă identificarea finanțării și permite existența unor cheltuieli paralele necontabilizate. CEC a estimat că cheltuielile reale pentru promovarea online prin intermediul terților au fost de aproximativ trei ori mai mari decât sumele raportate oficial (Legea nr. 100 din 13 iunie 2025). Pentru a aborda această problemă, în 2024 CEC a inițiat un dialog cu Meta, Google și TikTok; deși cooperarea inițială a fost limitată, o întâlnire din iunie 2025 (Radio Moldova, 2025) cu Google și Meta a demonstrat o disponibilitate sporită de colaborare în combaterea dezinformării și a finanțării ilegale. Discuțiile s-au axat pe asigurarea transparenței publicității online și dezvăluirea surselor de finanțare, însă detaliile concrete de implementare rămân, deocamdată, nedefinite.

Capacitatea autorităților de a urmări și verifica cheltuielile online în scopuri politice este relativ limitată și se bazează pe datele raportate de partide, care ar putea evita declararea costurilor reale.

Capitolul 2

MEDIUL SOCIAL, POLITIC ȘI CULTURAL

Discursul public din Republica Moldova a devenit tot mai polarizat, fiind influențat de clivaje istorice, geopolitice și identitare.

PREMISA 3. DISCURS PUBLIC POLARIZAT ȘI DIVIZAT

Discursul public din Republica Moldova a devenit tot mai polarizat, fiind influențat de clivaje istorice, geopolitice și identitare. Forțele pro-ruse exploatează teme precum frica de război, dificultățile economice și criza energetică pentru a reactiva nostalgia față de legăturile cu Rusia și a submina integrarea europeană. Oficialii și serviciile de informații ruse prezintă periodic Moldova drept următorul „proiect anti-Rusia” al Occidentului. Deși incidentele de discurs al urii împotriva grupurilor LGBTQ+ s-au redus ca urmare a modificărilor legislative, manifestațiile publice continuă să provoace contra-demonstrații organizate de opoziție.

Polarizarea este alimentată în prezent, mai presus de toate, de agresiunea Rusiei împotriva Ucrainei, care a reactivat conflicte mai vechi: identitatea lingvistică moldovenească versus românească, opțiunea între integrarea europeană și cea eurasiatică, precum și comemorările simbolice (Ziua Europei versus Ziua Victoriei). Aceste discursuri suprapuse adâncesc clivajul dintre forțele proeuropene, care condamnă agresiunea rusă, și cele care o justifică sau evită să o condamne.

Narațiunile care cultivă frica și incertitudinea au cel mai puternic efect de polarizare. Actorii pro-ruși susțin că solidaritatea Moldovei cu Uniunea Europeană și Ucraina încalcă neutralitatea țării și riscă să o atragă într-un război. Sondajele de opinie arată că proporția cetățenilor care se tem de un război a crescut de aproximativ zece ori (Institutul de Politici Publice, 2023), de la 3% la 36%, după invazia Rusiei în Ucraina. Aceste discursuri sunt adesea amplificate de oficiali ruși. Ministrul rus de externe, Serghei Lavrov, și alți oficiali au afirmat în mod repetat (GagauzInfo.md, 2022) că Occidentul urmărește să transforme Moldova într-o „a doua Ucraină”, o narațiune reluată de serviciile ruse de informații externe, care difuzează articole propagandistice online cu titluri precum „Lecțiile ‘democrației’ occidentale pentru Moldova”

(Sluzhba vneșnei razvedki Rossiyskoi Federatsii, 2024). Astfel de narațiuni circulă pe scară largă în mass-media și în spațiile digitale moldovenești, accentuând divizarea societății.

Drepturile de gen și ale persoanelor LGBTQ+ rămân un subiect sensibil. Deși estompate de criza de securitate regională, tema este menținută în atenția publică de partidele care promovează „suveranitatea” și „valorile tradiționale”, prezentându-le ca opoziție față de „propaganda” din școli sau din viața publică. Sondajele din ultimul deceniu (Institutul de Politici Publice, 2014) arată o atitudine socială constant negativă față de persoanele LGBTQ+, deși nivelul de toleranță este mai ridicat în mediul urban. Conform Rainbow Europe, Republica Moldova se situează pe locul 37 din 49 de țări în ceea ce privește respectarea drepturilor LGBTQ+. Misiunile internaționale (OSCE/ODIHR, 2024) și naționale (Promo-LEX, 2025b) de monitorizare a alegerilor prezidențiale din 2024 au constatat existența a zeci de mesaje de ură îndreptate împotriva acestui grup, deși experții au remarcat o diminuare a fenomenului datorită modificărilor efectuate în Codul contravențional (articolele 52 și 70) și Codului penal (articolul 346) în 2022, care au instituit sau consolidat sancțiunile împotriva discursului instigator la ură, incitării la discriminare și chemărilor la ură ori violență motivate de prejudecăți. Articolul 52 din Codul contravențional vizează în mod special astfel de practici în context electoral.

PREMISA 4. DISCURS POLITIC DE EXCLUDERE ȘI ANTAGONIST

Retorica de excludere din Republica Moldova exploatează în principal chestiuni identitare, precum dezbaterile privind limba moldovenească versus română, statutul minorităților sau orientarea geopolitică a țării. Deși șovinismul și rasismul sunt rare, populismul este în creștere, combinând naționalismul, teoriile conspirației și manipularea alegătorilor finanțată din exterior. Societatea civilă, autoritățile de reglementare și partenerii internaționali au acționat ca factori de echilibru împotriva discursului instigator la ură.

Chestiunile identitare rămân actuale în Republica Moldova. Conform recensământului din 2024 (Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, 2024), grupurile etnice vorbitoare de limbă rusă constituie aproximativ 15% din populația țării, iar majoritatea acestora nu cunosc limba oficială — româna. Grupul etnic majoritar moldo-român este bilingv (vorbește româna și rusa), în timp ce grupurile etnice minoritare sunt preponderent monolingve. Pentru o parte semnificativă a minorităților etnice, din motive etnopolitice și geopolitice, denumirea limbii oficiale, moldovenească versus română, contează mai mult decât cunoașterea ei efectivă pentru comunicarea publică și profesională.

În practică, deși limba română este disciplină obligatorie în școlile din Republica Moldova din 1991, Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității raportează că majoritatea plângerilor primite vizează cazuri comune de discriminare lingvistică, temă exploatată de forțele politice în competiția electorală. În ultimii ani, mai ales pe fondul

Retorica de excludere din Republica Moldova exploatează în principal chestiuni identitare, precum dezbaterile privind limba moldovenească versus română, statutul minorităților sau orientarea geopolitică a țării.

războiului din Ucraina, aproximativ o treime dintre respondenți ar vota în favoarea unui eventual referendum privind unirea Republicii Moldova cu România, potrivit sondajelor de opinie (Petruți, 2025). Acest fapt este exploatat de actorii FIMI ca tactică de inducere a fricii, prin narațiuni despre pierderea suveranității și independenței Republicii Moldova.

Democrația din Republica Moldova s-a confruntat de mult timp cu amenințări hibride din partea Rusiei, iar agenții de influență interni au avut un rol central în amplificarea operațiunilor FIMI.

PREMISA 5. PREZENȚA AGENȚILOR PROXY INTERNI

Democrația din Republica Moldova s-a confruntat de mult timp cu amenințări hibride din partea Rusiei, iar agenții de influență interni (proxy actors) au avut un rol central în amplificarea operațiunilor FIMI. Activitățile acestora variază de la răspândirea narațiunilor pro-ruse și organizarea acțiunilor de destabilizare până la gestionarea rețelelor de corupere a alegătorilor. Autoritățile și jurnaliștii au documentat și expus o parte dintre acești agenți, însă performanța slabă a sistemului de justiție a dus la puține condamnări și a permis unor figuri de mare vizibilitate să evite tragerea la răspundere.

Potrivit EEAS (2023), „agenții FIMI” sunt persoane sau entități care acționează în numele unui actor străin pentru a manipula informații sau pentru a se amesteca în procese politice și societale. Acești actori pot include politicieni, partide, instituții media, jurnaliști, influenceri, grupuri ale societății civile, mediul academic și actori economici. În Republica Moldova pot fi identificate două clustere principale de agenți ai Federației Ruse: cetățeni ruși sau străini (în special din țări ale Comunității Statelor Independente – CSI) cu o prezență formal legitimă în țară și actori interni cu legături ideologice sau financiare pro-ruse.

Printre entitățile ruse suspectate că desfășoară diverse tipuri de activități FIMI se numără Ambasada Rusiei în Republica Moldova (NewsMaker, 2023a), diplomații și angajații acesteia (Deutsche Welle, 2023), consilierii politici ruși (RISE Moldova, 2020) și Centrul Rus de Știință și Cultură din Chișinău (IPN.md, 2023), precum și organizațiile neguvernamentale organizate de guvernul rus active în regiune (de ex. Evrazia) (Veridica, 2024). Acest cluster include, de asemenea, cetățeni ai altor state (de ex. Serbia, țări ale CSI) suspectați de autoritățile moldovene că ar fi implicați în pregătirea sau desfășurarea de activități destabilizatoare în Republica Moldova (Euronews România, 2024).

Cel de-al doilea cluster este format din entități moldovenești care promovează sau amplifică deschis narațiunile ruse, beneficiind direct sau indirect de finanțare ilicită din Rusia (RISE Moldova, 2022). Acesta include politicieni (ESP.md, 2024) și partide pro-ruse (PRO TV Moldova, 2024), filiale locale ale mass-mediei ruse (SIS, 2023c), jurnaliști (Centrul de Investigații Jurnalistice, 2023), influenceri (TV8.md, 2024b), clerici (Jurnal.md, 2024) și oameni de afaceri (IPN.md, 2024). De asemenea, parte a acestui cluster este reprezentată de rețele informale coordonate, care operează fără personalitate juridică sau politică oficială, cum ar fi schema de corupere a alegătorilor coordonată de Ilan

Șor (Ziarul de Gardă, 2024b), care mobiliza cetățeni prin mită, recrutare de tip multi-level-marketing și comunicare prin grupuri Telegram și chatboți.

Dimensiunea acestor clustere evidențiază amploarea operațiunilor FIMI ale Federației Ruse în Republica Moldova. Activitățile actorilor ruși, ale mass-mediei locale și ale actorilor politici sunt continue, în timp ce alți actori, precum jurnaliștii, influencerii și oamenii de afaceri, sunt mobilizați mai ales în apropierea alegerilor. Investigațiile jurnalistice privind rețeaua de cumpărare a voturilor coordonată de Ilan Șor sugerează că banii reprezintă un stimulent important pentru mobilizarea participanților, deși interlocutorii intervievați au remarcat că factori non-materiali, precum sentimentul de apartenență, pot constitui un stimulent important pentru membrii rețelei.

Discuțiile purtate cu actorii-cheie indică faptul că autoritățile sunt conștiente de activitățile agenților FIMI, iar mai multe instituții cooperează îndeaproape și fac schimb de informații pentru a preveni sau limita potențialele daune generate de activitățile acestora. În plus, jurnaliștii de investigație publică periodic materiale care contribuie la dezvăluirea activităților ilegale ale acestor actori.

În pofida acestor eforturi, autoritățile reacționează deseori lent, iar condamnările rămân inconsistente. Deși multiple cazuri de corupție politică, cumpărare a voturilor și finanțare ilegală a partidelor au fost documentate și sancționate cu amenzi, doi deputați (Alexandr Nesterovschi și Irina Lozovan) au reușit să fugă înainte de pronunțarea sentinței, iar puțini actori asociați operațiunilor FIMI au fost urmăriți penal. Acest lucru alimentează percepția impunității, prejudiciind eforturile autorităților de a descuraja populația Republicii Moldova să se implice în activități ilegale asociate FIMI.

PREMISA 6. SUSCEPTIBILITATEA PUBLICULUI LA MANIPULARE

Deși nu a fost posibilă identificarea unor date de cercetare disponibile public privind susceptibilitatea publicului din Republica Moldova la manipulare informațională și dezinformare, există percepția generală că societatea moldovenească este puternic vulnerabilă la FIMI, din cauza mai multor factori înrădăcinați, cum ar fi caracterul multilingv al majorității cetățenilor, disponibilitatea conținutului variat din surse rusești, nivelul redus de alfabetizare media, situația economică precară și nivelul ridicat de neîncredere în autorități. Actorii FIMI vizează frecvent grupurile vulnerabile din rândul minorităților etnice vorbitoare de limbă rusă și cetățenii care manifestă nostalgie față de Uniunea Sovietică. Organizațiile societății civile (OSC) au jucat un rol activ în combaterea dezinformării, însă aceste eforturi nu sunt suficiente, iar soluțiile pe termen lung necesită un efort la nivel național de îmbunătățire a alfabetizării media. Statul Republicii Moldova a răspuns, printre altele, prin consolidarea cadrului juridic, inclusiv a legislației privind mass-media audiovizuală și finanțarea politică, precum și prin crearea Centrului pentru Comunicare Strategică și Combaterea Dezinformării.

Actorii FIMI vizează frecvent grupurile vulnerabile din rândul minorităților etnice vorbitoare de limbă rusă și cetățenii care manifestă nostalgie față de Uniunea Sovietică.

Conform cercetărilor sociologice, peste 80% dintre respondenții din Republica Moldova afirmă că utilizează Internetul zilnic, însă Centrul pentru Jurnalism Independent menționează că în prezent nu există un instrument care să permită evaluarea nivelului de alfabetizare informațională și media a cetățenilor la nivel național (MediaCritica, 2025).

Generațiile tinere și de vârstă mijlocie își dobândesc în mod natural competențele digitale prin educația formală sau din necesitate la locul de muncă. Pentru consolidarea alfabetizării media și digitale în rândul generațiilor mai în vârstă, ar putea fi luată în considerare dezvoltarea și difuzarea unor programe TV educaționale. Acestea ar trebui prezentate într-un stil accesibil, captivant, chiar umoristic, pentru a atrage interesul publicului fără a induce oboseală, iar exemple în acest sens deja există (TV8.md, 2023).

Capitolul 3

MEDIA DE ȘTIRI ȘI JURNALISMUL

PREMISA 7. LIPSA PLURALISMULUI ȘI INDEPENDENȚEI MEDIA

Peisajul media din Republica Moldova este divers, incluzând numeroase posturi TV, platforme online și creatori de conținut pe rețelele sociale. Acest pluralism, susținut de un cadru juridic mai solid, permite exprimarea unor puncte de vedere variate, inclusiv ale opoziției. În același timp, eforturile autorităților de a consolida independența media, de a combate dezinformarea și de a spori securitatea au redus propaganda rusă, dar au generat și acuzații de depășire a competențelor și au împins instituțiile media interzise către platforme alternative online. Provocările persistente includ sustenabilitatea financiară redusă, dependența de donatori, o piață de publicitate limitată, suprapunerea de conținut și concurența neloială. Alte preocupări vizează lipsa de transparență privind proprietatea online, partizanatul politic și cenzura în radiodifuzarea publică regională.

Pluralismul media din Republica Moldova se reflectă în existența a 41 de posturi TV active (Durnea, 2025), 61 de posturi de radio (Consiliul Audiovizualului al Republicii Moldova, 2025), peste 400 de posturi TV străine retransmise (Consiliul Audiovizualului al Republicii Moldova, 2024b), 70 de ziare (Media Guard Association, n.d.a) și numeroase instituții media online. Radiodifuzorul public Moldova 1 este al doilea cel mai urmărit post și, în general, echilibrat, în timp ce postul regional GRT TV din Găgăuzia se confruntă cu control politic și cenzură (IJC, 2024) și a fost sancționat în 2024 pentru narațiuni false și toxice (Ziarul de Gardă, 2024a).

Majoritatea posturilor străine retransmise provin din Rusia (188), urmată de România (87), Ucraina (31) și Regatul Unit (30). Estimarea dimensiunii mediului online este dificilă, deoarece Republica Moldova nu dispune în prezent de un registru al media online. Peste 100 de portaluri de știri online sunt active, dintre care aproximativ 12 au acoperire de audiență dominantă (Gemius Audience (e-Public), n.d.). Creatorii de conținut (inclusiv influenceri, jurnaliști și

Peisajul media din Republica Moldova este divers, incluzând numeroase posturi TV, platforme online și creatori de conținut pe rețelele sociale.

politicieni) sunt activi pe YouTube, TikTok, Instagram și Telegram. În ianuarie 2024, existau în Republica Moldova aproximativ 1,58 milioane de identități de utilizatori activi pe rețelele sociale (DataReportal, 2024). Estimările din 2024 indică 1,30 milioane utilizatori Facebook și 1,03 milioane utilizatori Instagram, iar sondajele arată că 28% dintre moldoveni consumă știri de pe TikTok (DataReportal, 2024; Media Guard Association, n.d.b). Aceste platforme joacă un rol central în spațiul informațional datorită acoperirii lor și nivelului ridicat al apelării publicului la aceste platforme.

În teorie, acest peisaj divers permite exprimarea unei multitudini de puncte de vedere, inclusiv pro-europene, pro-ruse, independente și investigative. Cadrul juridic existent garantează formal libertatea de exprimare și accesul la informație, iar mai multe platforme independente, în special în mediul online, și-au construit o reputație pentru jurnalism de calitate, echilibrat și pentru analiză critică. Totuși, acest pluralism este pus sub presiune de o serie de constrângeri structurale și politice. Instituțiile media tind să se alinieze tot mai mult de-a lungul clivajului geopolitic Est–Vest, care marchează și societatea în ansamblu. Există o mare suprapunere de conținut în media, multe instituții retransmițând informații, întrucât resursele financiare limitate descurajează producția originală (Durnea, 2025). Un anumit declin al diversității opiniilor reprezentate în media tradițională mainstream a fost determinat de eforturile recente ale guvernului de a combate dezinformarea, în special narațiunile sponsorizate de Rusia. Deși justificate în numele securității naționale (Dodon, 2024), aceste măsuri au generat și acuzații de depășire a competențelor și cenzură, atât din partea opoziției (Radio Chișinău, 2022), cât și din partea societății civile (IJC, 2023). Cu toate acestea, instituțiile media interzise (SIS, 2022; jurnal.md, 2023) au migrat rapid către domenii web internaționale sau către platforme alternative (Telegram, YouTube, TikTok etc.), în timp ce site-urile de știri cu domeniu rusesc continuă să fie accesibile direct sau prin utilizarea tehnologiei de tip VPN (Gagauzinfo.md, 2025).

Freedom House (2024) evaluează independența media din Republica Moldova la 3 din 7, un scor care a rămas neschimbat în ultimii cinci ani. Acest fapt reflectă persistența unor probleme structurale, în paralel cu reforme graduale.

Freedom House (2024) evaluează independența media din Republica Moldova la 3 din 7, un scor care a rămas neschimbat în ultimii cinci ani. Acest fapt reflectă persistența unor probleme structurale, în paralel cu reforme graduale. Printre îmbunătățirile ce trebuie menționate sunt o nouă lege privind publicitatea, formalizarea obligațiilor de must-carry și crearea CCSCD. În pofida acestor progrese, media din Republica Moldova continuă să se confrunte cu riscuri ridicate de concentrare a proprietății și audienței (Media Guard Association, n.d.c). Principalele instituții media rămân în proprietatea unor persoane de afaceri influente cu interese comerciale mai largi. Reformele de reglementare au redus rolul proprietarilor politic expuși în TV și radio, ceea ce a adus o anumită diversificare, însă concentrarea persistă. Proprietatea media online este și mai puțin transparentă, iar eforturile anterioare de a îmbunătăți dezvăluirea proprietății au eșuat. În acest context, una dintre cele mai presante probleme ale sectorului rămâne independența financiară. Instituțiile media încearcă să-și extindă veniturile din publicitate și explorează abonamente sau crowdfunding, însă astfel de metode acoperă doar 5–10% din costurile operaționale (Durnea, 2025). Acest lucru lasă majoritatea instituțiilor media

într-o stare de fragilitate financiară și profund dependente de finanțări externe, afectând sustenabilitatea pe termen lung.

PREMISA 8. JURNALISM SLAB ȘI STANDARDE PROFESIONALE REDUSE

Jurnalismul din Republica Moldova a înregistrat îmbunătățiri în ultimii ani, însă continuă să se confrunte cu mai multe probleme. Educația formală rămâne necorelată cu necesitățile pieței, generând lacune de competențe și deficit de personal. Această situație exacerbată și de constrângerile financiare, determină instituțiile media să se bazeze pe retransmiterea conținutului străin în detrimentul producției originale, practică ce poate afecta opinia publică și poate genera riscuri de securitate. Jurnaliștii din media mainstream sunt, în general, bine pregătiți să detecteze manipularea informațională; totuși, migrarea conținutului nociv în mediul online și pe aplicațiile de mesagerie nereglementate riscă să submineze eficiența fact-checking-ului.

Calitatea jurnalismului în Republica Moldova rămâne limitată de punctele slabe din sistemul de educație, capacitatea redacțiilor și integritatea mediatică. Indicele privind Situația Presei din Republica Moldova din 2024 a evaluat calitatea jurnalismului la 33,66 din 60, evidențiind probleme persistente precum pluralism relativ slab și calitate neuniformă a conținutului (Durnea, 2025). Deși peisajul mediatic pare divers, majoritatea instituțiilor media sunt generaliste, cu puțină acoperire locală sau tematică. Educația în jurnalism, în special la Universitatea de Stat din Moldova, este slab corelată cu necesitățile pieței: programele de studii au o ancorare practică insuficientă, cadrele didactice sunt subcalificate sau neconectate la realitățile din redacții, iar salariile reduse descurajează jurnaliștii experimentați să predea. În consecință, redacțiile se confruntă cu un deficit de reporteri, editori și personal tehnic calificați. Programele alternative, precum Școala de Studii Avansate în Jurnalism și instruirile continue oferite de OSC-uri și donatori, oferă o cale mai focalizată de formare profesională pentru consolidarea capacităților jurnaliștilor, însă nu toate redacțiile pot participa din cauza constrângerilor de personal.

Mediul media din Republica Moldova se confruntă, de asemenea, cu probleme privind calitatea și integritatea conținutului. Multe instituții media nu dispun de resurse sau interes pentru a produce conținut local, bazându-se în schimb pe retransmiterea divertismentului străin, în special a filmelor și emisiunilor produse în Rusia, care domină ecranele și consolidează subtil sentimentul pro-rus, generând riscuri de securitate. Indexul Situației Presei 2024 evidențiază, de asemenea, jurnalism de slabă calitate, incluzând conținut partizan și dezinformare deliberată. Deși instituțiile media mainstream respectă, în general, normele etice și mecanismele precum Codul deontologic al jurnalistului (Consiliul de Presă din Republica Moldova, 2024), aplicarea rămâne slabă. Consiliul de Presă promovează auto-reglementarea, dar are nevoie de reformare pentru a aborda mai eficient încălcările etice grave.

Calitatea jurnalismului în Republica Moldova rămâne limitată de punctele slabe din sistemul de educație, capacitatea redacțiilor și integritatea din mediatică.

Discuțiile cu actorii cheie indică faptul că jurnaliștii din Republica Moldova sunt, în general, bine informați și instruiți privind abilitățile necesare pentru a detecta, verifica și răspunde informațiilor false și narațiunilor manipulative. Totuși, aceste capacități pot deveni din ce în ce mai insuficiente în contextul naturii în schimbare a manipulării informaționale, în condițiile în care o mare parte din conținutul nociv se răspândește rapid și cu puțină vizibilitate în spațiul online nereglementat, în special în aplicațiile de mesagerie închise și rețelele sociale private. Această schimbare limitează sever acoperirea și impactul eforturilor convenționale de fact-checking și demontare, întrucât acestea nu reușesc adesea să ajungă la aceleași audiențe care consumă conținutul manipulator original.

PREMISA 9. SCĂDEREA ÎNCREDERII ÎN SURSELE MEDIA TRADIȚIONALE DE ȘTIRI

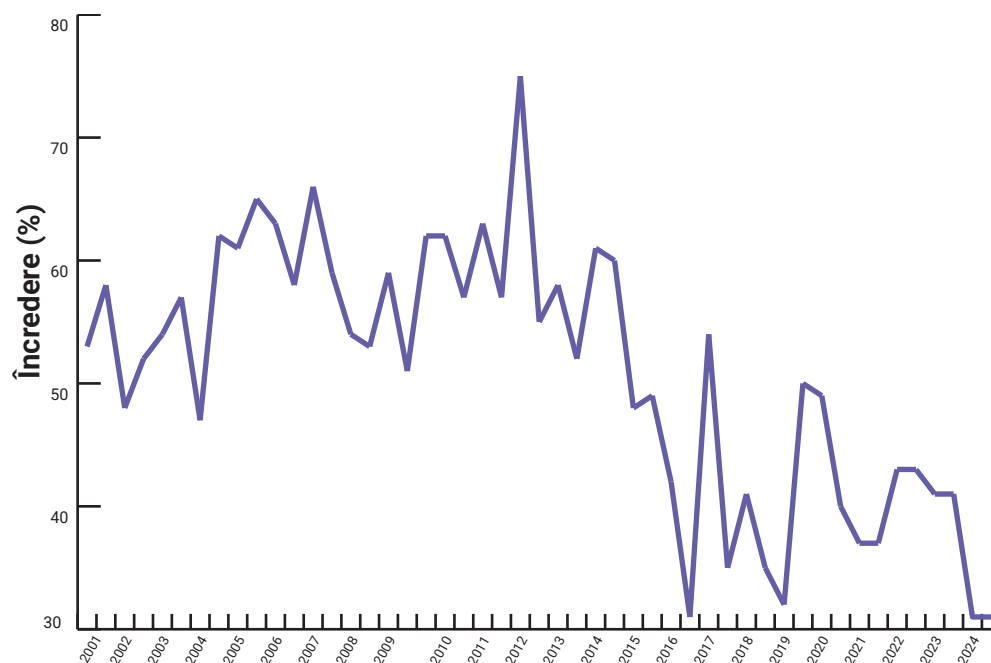
Încrederea publicului în media din Republica Moldova rămâne scăzută și continuă să se deterioreze. Barometrul Opiniei Publice 2024 arată că 39,9% dintre respondenți au puțină încredere și 23,6% nu au deloc, în timp ce doar aproximativ 31% exprimă un anumit nivel de încredere în media tradițională și 29% în instituțiile media digitale (Institutul de politici publice, 2024). După cum se observă în Figura 3.1, deși nivelurile de încredere au fluctuat în ultimul deceniu, tendința generală este una descrescătoare. Totuși, în comparație cu alte instituții, media rămâne printre primele cinci cele mai de încredere, după Biserică (64%), administrația publică locală (55%) și Președinte (36%).

Media tradițională, în special televiziunea, rămâne principala sursă de informare pentru majoritatea cetățenilor Republicii Moldova, deși în capitală aceasta este înlocuită treptat de platformele online și rețelele sociale.

Media tradițională, în special televiziunea, rămâne principala sursă de informare pentru majoritatea cetățenilor Republicii Moldova, deși în capitală aceasta este înlocuită treptat de platformele online și rețelele sociale. Barometrul Opiniei Publice arată că 37% dintre moldoveni se bazează pe televiziune, 21% pe rețelele sociale, 16% pe site-uri de știri online și 9% pe familie. Clasamentele privind încrederea diferă însă, televiziunea situându-se pe primul loc cu 25,8%, urmată de familie (13,1%), site-uri de știri online (12%) și rețele sociale (10,2%). Bloggerii, vloggerii și influencerii sunt menționați ca importanți sau demni de încredere de doar aproximativ 2% dintre respondenți (Institutul de politici publice, 2024).

Un sondaj realizat în 2024 de International Republican Institute arată că moldovenii se informează în principal din televiziune (71%), rețele sociale (61%), site-uri de știri pe Internet (60%), rude și prieteni (30%) și radio (24%) (IRI, 2024). În Chișinău, ordinea se schimbă, site-urile de știri online plasându-se pe primul loc (77%), urmate de rețelele sociale (69%), televiziune (64%), rude și prieteni (26%) și radio (13%). Același sondaj evidențiază platformele cele mai utilizate: Facebook, YouTube, TikTok, Instagram, Viber, Telegram, Messenger, WhatsApp, Odnoklassniki, VKontakte și X (fost Twitter). Nivelul scăzut de încredere în media din Republica Moldova poate fi explicat printr-o combinație de probleme structurale, probleme legate de calitate și expunerea publicului la conținut manipulator. Instituțiile media concurează pentru a livra

Figura 3.1. Încrederea în media tradițională în Republica Moldova (2001–2024)

Sursa: Elaborat de autori pe baza datelor Institutului de politici publice, 'Barometrul de Opinie Publică: Septembrie – Octombrie 2024', 2024, <<https://ipp.md/2024-10/barometrul-opinii-publice-2024>>, accesat pe 8 Mai 2025.

știri rapid, reflectând tendințe globale în care viteza prevalează deseori asupra profunzimii. Acest lucru nu ar fi atât de problematic dacă ar fi susținut de mecanisme solide de control al calității și norme etice, și multe instituții media tradiționale aplică în prezent astfel de garanții, sprijinite de reforme juridice și de supravegherea exercitată de Consiliul Audiovizualului și Consiliul de Presă. Aceste instituții, prin avertizări, declarații publice sau amenzi, contribuie la asigurarea unui anumit nivel de responsabilitate profesională. Totuși, în ceea ce privește platformele online, în lipsa unei reglementări semnificative a acestora, unele instituții media online recurg la titluri înșelătoare, manipulare sau tehnici de încadrare exagerată care deformează realitatea fără a încălca formal legea.

În plus, publicul se bazează tot mai mult pe canale informale ca filtre de informare, familia fiind printre cele mai de încredere surse alături de televiziune, urmate de instituțiile media online și rețelele sociale. Deși familia și rețelele sociale informale nu pot fi considerate „alternative” în sens strict, ele funcționează ca filtre primare prin care indivizii accesează și distribuie tot mai frecvent informația. Aplicațiile de mesagerie închise precum Telegram și Viber câștigă importanță ca spații pentru distribuirea știrilor în grupuri sau rețele personale. Aceste platforme sunt adesea utilizate pentru amplificarea narațiunilor aliniate FIMI difuzate de agenți locali, alimentând panică și tensiune. Experții intervievați notează că o mare parte din dezinformarea actuală circulă în mod specific prin aceste canale. Caracterul lor opac și lipsa

În lipsa unei reglementări semnificative a instituțiilor media online, unele din ele recurg la titluri înșelătoare, manipulare sau tehnici de încadrare exagerată.

monitorizării, combinate cu un nivel redus de alfabetizare media în zonele rurale, le fac influente, dar dificil de reglementat.

PREMISA 10. INFLUENȚA MEDIA ALINIAȚE INTERESELOR STRĂINE

Majoritatea populației din Republica Moldova este multilingvă și poate consuma conținut media în limba rusă, ceea ce o face vulnerabilă la acțiunile de manipulare a informațiilor și ingerințele străine ale Federației Ruse, așa cum s-a observat deja în alegerile recente. După ce autoritățile au interzis mai multe instituții media aliniate intereselor străine, ecosistemul FIMI s-a adaptat, orientându-și eforturile de manipulare informațională către platformele de social media și aplicațiile de mesagerie precum Telegram.

Instituțiile media aliniate intereselor străine care au posibilitatea de a exercita influență asupra populației din Republica Moldova pot fi grupate în două categorii: (a) instituții media deținute de actori străini (Sputnik, RIA Novosti, KP, Tass, AIF, Pravda etc.), care generează și promovează narațiunile oficiale ale Kremlinului; și (b) instituții media autohtone afiliate Kremlinului, care retransmit aceste narațiuni sau produc propriul conținut ce rezonază cu și amplifică mesajele pro-ruse în general. Dimensiunea și amploarea acestor instituții media pot fi estimate pe baza analizei deciziilor Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova, care a interzis peste 70 de instituții media online și 12 posturi TV ce „denaturează conținutul informațiilor diseminate în spațiul public sau provin din autoritățile publice ale unui stat angajat într-un conflict militar și recunoscut ca stat agresor” (decizii adoptate în februarie 2022 (SIS, 2022), ianuarie 2023 (SIS, 2023a), martie 2023 (SIS, 2023b), octombrie 2023 (SIS, 2023c) și pe parcursul anului 2024 (NewsMaker, 2023b)).

Interdicțiile au fost impuse de autoritățile moldovene în contextul stării de urgență declarate la începutul războiului din Ucraina și al nivelurilor crescute de propagandă și dezinformare. Majoritatea acestor instituții media ocupau o poziție marginală conform sondajelor de opinie și măsurărilor de audiență online (Gemius Audience (e-Public), n.d.). Este important de menționat că, după interdicere, multe dintre aceste site-uri de știri au încetat să existe sau au migrat către domenii alternative precum „.media” sau „.com”, ceea ce le-a permis să ajungă cel puțin la o parte a publicului lor din Republica Moldova.

Experții intervievați au menționat că aceste instituții media joacă un rol mai specific în ecosistemul FIMI, acționând ca amplificatori și instrumente de legitimare a narațiunilor promovate de Rusia, conținutul lor fiind destinat unei redistribuiri ulterioare prin alte canale precum rețelele sociale și grupurile de pe Telegram.

Capitolul 4

SOCIAL MEDIA

PREMISA 11. MEDIILE INFORMAȚIONALE DIGITALE FRAGMENTATE

Spațiul informațional digital din Republica Moldova este fragmentat atât pe partea de ofertă, cât și pe partea de cerere, fiind modelat de schimbările tehnologice și de clivajele geopolitice, lingvistice și ideologice. Aceste fracturi reduc din punctele comune ale discursului societal și amplifică camerele de ecou / bulele informaționale. Aceste dinamici generează riscuri serioase pentru coeziunea socială, însă rămân insuficient studiate.

Fragmentarea spațiului informațional digital reflectă atât proliferarea instituțiilor media și a platformelor, cât și scindarea audiențelor de-a lungul mai multor dimensiuni (Nielsen, 2025). Aceasta se manifestă ca fragmentare la nivelul platformelor (canale diverse și neintersectate), fragmentare de conținut (forme și teme diferite ale informației) și fragmentare narativă (viziuni conflictuale despre lume).

În Republica Moldova, fragmentarea este influențată de clivajele geopolitice și lingvistice, precum și de preferințele de platformă și de practicile de comunicare. Tehnologiile digitale facilitează accesul personalizat la informație, dar creează și audiențe segmentate, lipsite de repere factuale comune, ceea ce sporește polarizarea și slăbește discursul democratic. O axă centrală a fragmentării de conținut este clivajul Est–Vest, care separă loialitățile politice și comunitățile lingvistice. Majoritatea instituțiilor media mainstream cu audiență mare reflectă o orientare pro-europeană, lăsând audiențele vorbitoare de limbă rusă sau înclinate spre Rusia insuficient deservite. Există excepții precum NewsMaker.md și Nokta.md, care oferă conținut echilibrat în limba rusă, însă mulți cetățeni se bazează în schimb pe ecosisteme informale în care circulă nestingherit narațiuni alternative.

Spațiul informațional digital din Republica Moldova este fragmentat atât pe partea de ofertă, cât și pe partea de cerere, fiind modelat de schimbările tehnologice și de clivajele geopolitice, lingvistice și ideologice.

Fragmentarea platformelor întărește aceste diviziuni. Diferite grupuri folosesc un mix de platforme convenționale precum Facebook sau YouTube, alături de aplicații de mesagerie criptată precum Telegram și WhatsApp. Această orientare către platformele de mesagerie a descentralizat distribuirea informațiilor politice și a creat noi dinamici de influență peer-to-peer și mobilizare bazată pe grupuri. Platformele de mesagerie sunt de importanță majoră pentru această analiză, deoarece facilitează fluxuri informaționale private sau semi-private care scapă controlului media tradițională. Aceste rețele închise, variind de la chat-uri de familie și grupuri de vecini până la comunități ideologic omogene, funcționează ca niște „camere de ecou”, în care utilizatorii sunt atât consumatori, cât și distribuitori de conținut, provenit adesea din surse neverificabile sau străine, care confirmă, susțin sau întăresc narațiunile existente în interiorul acestor rețele. Aceasta favorizează formarea unor înțelegeri divergente privind identitatea națională, politica externă sau chiar privind unele subiecte de bază în interiorul acelor subcomunități izolate.

Potrivit interlocutorilor intervievați și monitorizărilor realizate de WatchDog.md și Institutul pentru Inițiative Strategice, aceste platforme funcționează adesea ca medii alternative care promovează narațiuni ostile Occidentului, NATO și UE, amplificând mesajele geopolitice ale Rusiei. Comunicarea este emoțională, identitară și întărită algoritmic, consolidând coeziunea în interiorul grupurilor, dar favorizând detașarea de discursul public. Aceasta adâncește fragmentarea narativă, vizibilă mai ales în anii electorali, când actorii străini și interni mobilizează audiențe segmentate prin conținut țintit. În absența unei baze informaționale comune, cetățenilor le este dificil să se angajeze în dialog constructiv, să evalueze corect mesajele electorale și să reziste dezinformării și acțiunilor străine de manipulare a informațiilor și ingerințelor străine FIMI.

Mediul online din Republica Moldova rămâne extrem de vulnerabil la amenințările FIMI din cauza lipsei de reglementare a mediilor online, combinată cu accesul larg la Internet și popularitatea platformelor mari de social media.

PREMISA 12. EXPLOATAREA TEHNOLOGIILOR DIGITALE ȘI A REȚELELOR SOCIALE

Mediul online din Republica Moldova rămâne extrem de vulnerabil la amenințările FIMI din cauza lipsei de reglementare a mediilor online, combinată cu accesul larg la Internet și popularitatea platformelor mari de social media. Actorii rău intenționați folosesc diverse tactici precum comportament coordonat neautentic, publicitate manipulativă, exploatarea algoritmilor și utilizarea Telegram ca instrument de propagare a dezinformării, precum și de mobilizare și coordonare a activiștilor. Lipsa capacităților Republicii Moldova de a trage la răspundere platformele globale amplifică aceste riscuri, autoritățile bazându-se adesea pe eforturi de advocacy informal pentru a determina o reacție din partea companiilor tehnologice.

Mediul informațional din Republica Moldova este expus unui spectru larg de amenințări. Nivelul înalt de penetrare a Internetului, accesul larg la smartphone-uri și popularitatea platformelor globale de social media au creat un ecosistem digital dinamic. În același timp, acest fapt expune Republica Moldova la aceleași riscuri observate în alte democrații. Acestea includ campanii

coordonate de dezinformare, amplificare artificială prin boți (Adiaconitei, 2025) și conturi false (Ziarul de Gardă, 2025a) și exploatarea vizibilității generate de algoritmi pentru conținut polarizant.

Platforme mari precum Facebook, YouTube, TikTok și, în mod special, Telegram domină spațiul informațional digital din Republica Moldova. Actorii rău intenționați exploatează frecvent slăbiciunile lor sistemice, moderarea opacă și aplicarea inconsistentă a regulilor. Poziția geopolitică a Republicii Moldova adaugă complexitate problemei: deși aspiră la standardele UE, ea rămâne în afara jurisdicției UE. Interlocutorii din societatea civilă și instituțiile de reglementare sugerează că Republica Moldova este tratată adesea ca o piață cu prioritate redusă de către platformele mari, cu o capacitate locală limitată de moderare și investiții minime în mecanisme de siguranță adaptate contextului politic și lingvistic local. Mecanismele sprijinite de UE, precum canalele temporare de escaladare cu Meta, Google și TikTok din perioadele preelectorale, ajută, dar rămân reactive (European Commission, 2024). Capacitatea tehnică și juridică limitată a Republicii Moldova împiedică tragerea la răspundere a platformelor, obligând autoritățile să recurgă la abordări creative pentru a determina platformele să acționeze. Potrivit interlocutorilor intervievați, autoritățile au recurs la diverse soluții precum advocacy informal, lobby și publicitate pentru a exercita presiune indirectă asupra platformelor mari de conținut în privința anumitor manifestări online ale FIMI.

Platforma de mesagerie Telegram are un rol deosebit de influent ca instrument convenabil pentru actorii FIMI care vizează audiențele din Republica Moldova, datorită modelului său hibrid care combină mesageria privată, canalele publice și moderarea minimă a conținutului. Aceasta funcționează ca un nod central al activităților FIMI, răspândind narațiuni preluate ulterior de platformele mainstream, coordonând campanii fără vizibilitate pentru autorități sau cercetători și distribuind scurgeri de informații sau materiale compromițătoare în momente politice sensibile.

Noile tehnologii emergente amplifică și mai mult riscurile. Conținutul generat de inteligența artificială, deepfake-urile și media sintetică au vizat deja Președintele Maia Sandu și președinta CEC Angelica Caraman (TV8. md, 2024a). Pe lângă acestea, atacuri cibernetice precum atacurile DDoS, furtul accesului la conturi (Dermeji, 2025) și atacuri degradante asupra imaginii unor persoane publice (Ziarul de Gardă, 2025b) au perturbat tot mai des procesele electorale prin subminarea instituțiilor și a media. În plus, operațiunile de impersonare și „doppelganger” care imită politicieni, ministere sau organizații internaționale răspândesc dezinformare și erodează încrederea publicului, amplificând vulnerabilitatea Republicii Moldova.

Platforma de mesagerie Telegram are un rol deosebit de influent ca instrument convenabil pentru actorii FIMI care vizează audiențele din Republica Moldova, datorită modelului său hibrid care combină mesageria privată, canalele publice și moderarea minimă a conținutului.

PREMISA 13. POLITICI DE MODERARE INCONSECVENTE ȘI PERMISIVE

Deși există statistici de utilizare pentru platforme precum Facebook, Instagram și, într-o măsură mai redusă, TikTok, lipsesc date fiabile și accesibile public privind numărul și profilul demografic al utilizatorilor Telegram din Republica Moldova. Acest lucru creează niște lacune semnificative, mai ales având în vedere rolul Telegram atât ca aplicație de mesagerie, cât și ca platformă de distribuire a conținutului.

Interviurile cu actorii relevanți sugerează că, după suspendarea sau retragerea licențelor de emisie pentru mai multe posturi TV și interzicerea instituțiilor media online asociate narațiunilor pro-ruse (în 2021, 2022 și 2023), o parte importantă a publicului din Republica Moldova a migrat către canale digitale alternative, inclusiv platforme de social media și aplicații criptate precum Telegram. Deși există periodic raportări fie din partea jurnaliștilor, fie direct din partea platformelor (de exemplu, Meta) privind închiderea mai multor conturi false (Radio Europa Liberă Moldova, 2024) ce au fost identificate ca făcând parte din diverse campanii coordonate de dezinformare, platformele aplică moderarea în mod inconsecvent, iar în Republica Moldova mecanismele de aplicare sunt limitate. În același timp, Telegram rămâne în mare parte nemoderată. Astfel, conținutul în limba rusă, încă larg consumat de cetățeni, scapă controlului, indiferent de origine sau intenție.

Având în vedere bilingvismul larg răspândit în Republica Moldova, conținutul în limba rusă și respectiv narațiunile promovate de actori afiliați statului rus sau agenții lor, pot ajunge la un public mai larg și mai divers.

Este important de menționat că expunerea la conținut potențial manipulator pe aceste platforme nu este neapărat limitată la audiențele care se auto-identifică drept pro-ruse. Având în vedere bilingvismul larg răspândit în Republica Moldova, conținutul în limba rusă și respectiv narațiunile promovate de actori afiliați statului rus sau agenții lor, pot ajunge la un public mai larg și mai divers. În consecință, conținutul nociv sau înșelător poate beneficia de o răspândire mai largă, influențând nu doar grupurile apropiate din punct de vedere ideologic, ci și segmente indecise sau dezinteresate ale populației.

Capitolul 5

SFERA LEGALĂ ȘI DE REGLEMENTARE

PREMISA 14. AUTORITĂȚI DE REGLEMENTARE INEFICIENTE

Audiovizualul din Republica Moldova este reglementat de CA, care cooperează cu CEC în timpul alegerilor pentru a asigura o acoperire echitabilă. Totuși, mandatul său exclude conținutul online, ceea ce reprezintă o vulnerabilitate în creștere în spațiul informațional. Autoritățile au recurs la măsuri ad-hoc, împingând o parte a activităților FIMI către platforme online nereglementate și atrăgând critici din partea societății civile pentru depășirea limitelor constituționale. Propunerile legislative recente urmăresc extinderea rolului CA în mediul online, însă persistă îndoieli privind capacitatea acestuia de a gestiona această responsabilitate fără a afecta libertatea media și drepturile cetățenilor.

CA este principalul regulator media din Republica Moldova, având mandatul de a supraveghea serviciile audiovizuale, de a asigura respectarea legislației media, de a garanta pluralismul și transparența proprietății și de a monitoriza reflectarea subiectelor electorale în spațiul media în perioada electorală în cooperare cu CEC. În timpul alegerilor, CA monitorizează respectarea politicii editoriale, publică rapoarte săptămânale și finale și aplică sancțiuni pentru încălcări. Penalitățile variază de la avertismente la amenzi cuprinse între 250 și 5.000 USD pentru diverse încălcări, inclusiv discurs instigator la ură și încălcarea drepturilor sau libertăților fundamentale. Încălcările repetate, după epuizarea măsurilor progresive, pot duce la suspendarea sau retragerea licențelor de emisie ale furnizorilor de servicii media. Rapoartele CA arată o creștere a capacității de monitorizare, însă lipsa autorității asupra mediilor online rămâne o vulnerabilitate majoră (Consiliul Audiovizualului al Republicii Moldova, 2024c).

Dincolo de CA, alte instituții ale statului au intervenit în spațiul informațional, în special în situații de criză. Comisia pentru Situații Excepționale (CSE), creată după invazia Rusiei în Ucraina în 2022, a suspendat licențele a 12 posturi TV legate de oligarhi, inclusiv Ilan Șor, invocând necesitatea protejării securității

Audiovizualul din Republica Moldova este reglementat de CA, care cooperează cu CEC în timpul alegerilor pentru a asigura o acoperire echitabilă.

naționale și contracararea dezinformării (Diez.md, 2022). Societatea civilă susține că această măsură a avut efecte neintenționate, împingând audiența vorbitoare de limbă rusă către platforme online mai dificil de reglementat.

Consiliul pentru Investiții Strategice, creat în 2021 (Legea nr. 174 din 11 noiembrie 2021) pentru a supraveghea proiecte de importanță pentru securitatea națională, a acționat de asemenea în sectorul media. În 2024, Consiliul respectiv a solicitat date privind beneficiarii efectivi ai investițiilor în opt instituții media. Nemulțumit de răspunsuri, a suspendat licențele a trei posturi pe motiv de proprietate netransparentă (Realitatea.md, 2024).

Rolul CA este mai puțin contestat, întrucât aceasta funcționează în baza unui cadru legal solid care reglementează televiziunea și radioul, precum și a unor prevederi clare în Capitolul XII al noului Cod Electoral privind reflectarea electorală în media. De asemenea, articolul 28 al Codului prevede cooperarea dintre CEC și alte instituții în gestionarea alegerilor. Totuși, reglementarea mediilor online digitale necesită noi competențe și garanții pentru a proteja drepturile cetățenilor, ceea ce face esențială extinderea acestui cadru de cooperare și asupra spațiului online. Încrederea în capacitatea CA a determinat legislatorii să-i extindă mandatul. La 29 mai 2025 a fost introdus un proiect de lege pentru modificarea Codului serviciilor media audiovizuale (Republica Moldova, 2025), conferind CA competența de a aplica legislația audiovizuală și platformelor online și de a conduce activități în domeniul alfabetizării media, cercetării și studiilor de audiență. Deși unele prevederi sunt vagi, susținătorii argumentează că CA are deja experiență în interacțiunea cu marile platforme de social media și va putea monitoriza și verifica conținutul online, combate dezinformarea și acționa cu o flexibilitate și autoritate mai mari.

Autoritățile au manifestat recent mai multă precauție în înăsprirea reglementărilor împotriva dezinformării, parțial ca urmare a criticilor la adresa CSE, deși aceasta a acționat în conformitate cu legea (Legea nr. 212 din 24 iunie 2004). În cadrul stării de urgență declarate la 24 februarie 2022, conform Hotărârii Parlamentului nr. 41 din 24 februarie 2022 (Republica Moldova, 2022), CSE a suspendat licențele a 12 posturi TV: șase în decembrie 2022 (Pervyi Kanal v Moldove, RTR Moldova, Accent TV, NTV Moldova, TV6, Orhei TV) și încă șase în octombrie 2023 (Orizont TV, ITV, Prime TV, Publika TV, Kanal 2, Kanal 3) (Durnea, 2022; Coptu, 2023). Motivele invocate au inclus legături de proprietate cu persoane sancționate, urmărite penal pentru infracțiuni majore, inclusiv fraudă bancară, precum și constatări repetate ale CA privind dezinformarea, în special despre Ucraina. Organizațiile media independente au argumentat că dovezile au fost insuficiente pentru a justifica asemenea măsuri restrictive, invocând o decizie a Curții Constituționale (Republica Moldova, 2020) privind măsurile de urgență în timpul pandemiei. Curtea subliniase că măsurile de urgență trebuie să rămână necesare, proporționale și supuse unui control parlamentar efectiv. Pe această bază, OSC-urile au concluzionat că CSE și-a depășit mandatul.

PREMISA 15. LACUNE ÎN REGLEMENTĂRILE PRIVIND MEDIA ȘI INTERNETUL

În pofida mai multor îmbunătățiri, legislația națională rămâne în urmă față de standardele UE, în special pe măsură ce publicul se mută online iar rețelele sociale se extind. Sunt necesare prevederi noi privind serviciile media, inclusiv cele audiovizuale tradiționale și cele online, reguli mai puternice de transparență privind proprietatea și finanțarea, garanții extinse privind protecția surselor și o reglementare clară a influencerilor online. În prezent, autoritățile lucrează la îmbunătățirea guvernării spațiului online, iar mai multe amendamente au fost transmise Comisiei de la Veneția pentru consultare.

La Forumul Mass-Media din 2024, jurnaliștii, organizațiile societății civile și oficialii au convenit că legislația mass-media din Republica Moldova trebuie aliniată la standardele UE și revizuită pentru a reflecta trecerea spre platformele online (Media Azi 2024b). Prioritățile includ adoptarea unei legi noi privind serviciile media, care să acopere platformele tradiționale, audiovizuale și online; asigurarea transparenței proprietății, activității financiare și a finanțării; consolidarea protecției surselor de informare; și reglementarea influencerilor online.

Între decembrie 2024 și mai 2025, experții și comisia parlamentară au elaborat mai multe proiecte de lege, dintre care trei, vizând parțial mediul online, au fost trimise Comisiei de la Veneția pentru avizare (Council of Europe 2025). Autorii proiectelor au considerat inefficientă reglementarea platformelor digitale printr-un act normativ separat, preferând integrarea reglementărilor în Codul serviciilor media audiovizuale, pentru a asigura coerența juridică și aplicarea uniformă a regulilor. Ei au insistat asupra consolidării mecanismelor de transparență și nu asupra înăsprii sancțiunilor, pentru a garanta libertatea de exprimare. De asemenea, s-a ajuns la un anumit consens că reglementări mai detaliate pentru domeniul online vor fi aplicate după elaborarea standardelor respective la nivelul UE.

Aceste dezbateri în derulare privind reformarea cadrului legal și de reglementare a mass-mediei și a Internetului derivă din vulnerabilitățile contextului mediatic și electoral al Moldovei, care au devenit deosebit de vizibile în campaniile electorale din 2023 și 2024. Lacunele legislative și de reglementare au permis manifestarea influenței străine, iar măsurile extraordinare, precum intervențiile CSE, deși au limitat efectele imediate, au afectat imaginea autorităților. În prezent, proiectele de lege transmise Comisiei de la Veneția pun accent pe consolidarea transparenței privind proprietatea și finanțarea furnizorilor de media online, precum și pe intensificarea dialogului cu marile platforme online pentru combaterea dezinformării și finanțării ilegale.

În pofida mai multor îmbunătățiri, legislația națională rămâne în urmă față de standardele UE, în special pe măsură ce publicul se mută online iar rețelele sociale se extind.

Discuții publice privind necesitatea dezvoltării unui cadru juridic național și internațional pentru combaterea ingerinței străine au avut loc pe diverse posturi TV, în special după alegerile prezidențiale din noiembrie 2024 din România.

PREMISA 16. APLICABILITATE NECLARĂ A NORMELOR INTERNAȚIONALE

Discuții publice privind necesitatea dezvoltării unui cadru juridic național și internațional pentru combaterea ingerinței străine au avut loc pe diverse posturi TV, în special după alegerile prezidențiale din noiembrie 2024 din România. Interesul față de astfel de dezbateri este explicabil, întrucât: (a) aproximativ o treime dintre cetățenii Republicii Moldova dețin și cetățenia română; (b) România a devenit primul stat din Europa care a anulat rezultatele unor alegeri din cauza suspiciunilor de ingerință străină; și (c) Republica Moldova însăși a fost supusă ingerinței externe la recente alegeri prezidențiale și în preajma campaniei pentru alegerile parlamentare. Interesul pentru discutarea acestui subiect a apărut pe fundalul dezbaterilor din Parlamentul European privind impactul pe care platformele digitale l-au avut asupra rezultatelor alegerilor din România (Grădinaru 2024), precum și al unui raport elaborat de organizații neguvernamentale (ONG) din România (Expert Forum 2024). Cele mai frecvente teme discutate au fost necesitatea dialogului cu platformele digitale majore privind algoritmi de moderare și reglementările, precum și combaterea dezinformării prin monitorizare, în special în timpul campaniilor electorale.

Partea 2

Stimulente FIMI

Capitolul 6

VALORIFICAREA ECONOMIEI ATENȚIEI

STIMULENTUL 1. MODELUL DE AFACERI MEDIA BAZAT PE ENGAGEMENT

Instituțiile media din Republica Moldova operează într-o piață de publicitate îngustă, ceea ce generează o competiție intensă pentru atenție, în special în spațiul online. Acest mediu favorizează adesea conținut mai ieftin, rapid, în format scurt și uneori ușor senzationalist, deși jurnalismul long-form și investigațiile jurnalistice continuă să existe. Chiar dacă unele practici bazate pe engagement pot sprijini indirect diseminarea dezinformării, acestea nu sunt larg răspândite, în parte datorită influenței suportului din partea donatorilor internaționali, care de-a lungul anilor a contribuit la consolidarea independenței editoriale și la creșterea calității jurnalismului din Republica Moldova. Multe instituții media mainstream aplică, de asemenea, politici stricte privind publicitatea pentru a preveni manipularea și resping clickbait-ul sau reclamele opace și sponsorii dubioși. Totuși, au existat cazuri în care actorii FIMI au exploatat platforme marginale din afara economiei media formale, cum ar fi site-urile de streaming piratate, sau au profitat de site-uri cu trafic ridicat și supraveghere slabă pentru a desfășura campanii de dezinformare.

Mass-media din Republica Moldova operează în condiții structurale marcate de un șir de constrângeri precum o piață publicitară redusă și un public limitat.

Mass-media din Republica Moldova operează în condiții structurale marcate de un șir de constrângeri precum o piață publicitară redusă și un public limitat. Aceasta generează o competiție intensă pentru atenția publicului, în special între platformele online, încurajând focalizarea pe viteză și vizibilitate. Practici frecvente includ publicarea de știri foarte scurte și materiale de tip breaking news cu profunzime redusă, precum și utilizarea unor titluri ușor senzationaliste pentru a spori engagement-ul. O astfel de competiție poate conduce la complicități neintenționate în mecanisme de manipulare. Jurnalismul long-form există, dar este sub-reprezentat. Deși instituțiile media principale produc investigații și analize aprofundate, experții observă o penurie, în special în domenii specializate precum reportajele economice. Formatele mai simple rămân mai atractive și mai ieftin de produs. Jurnaliștii justifică deseori aceste tendințe ca răspuns pragmatic la presiunile comerciale,

orientate spre atragerea publicității și menținerea relevanței într-un spațiu informațional aglomerat.

Interlocutorii intervievați notează că practicile bazate pe engagement (precum senzaționalismul sau clickbait-ul) reprezintă mai degrabă excepția decât regula. În pofida dificultăților economice, acestea nu constituie o trăsătură definitorie a mediei din Republica Moldova și nici nu generează vulnerabilități sistematice ușor exploatabile de actorii FIMI. O explicație este rolul donatorilor internaționali: multe instituții media mainstream depind de granturi occidentale și programe de dezvoltare media, care promovează independența editorială, transparența și jurnalismul orientat spre interesul public. Acest suport contrabalansează presiunile comerciale, descurajează clickbait-ul și reduce riscul publicităților ascunse. În acest sens, dependența de donatori, adesea prezentată ca un indicator al sustenabilității financiare precare, poate fi privită și ca un element de stabilizare care menține standarde minime de calitate și integritate în sectorul media.

Potrivit reprezentanților instituțiilor media online mainstream, unele dintre acestea au politici dedicate de control al publicității admise, ceea ce contribuie la prevenirea diseminării conținutului nociv sau manipulator provenit din surse neidentificate. Prin contrast, platformele mai puțin responsabile, aflate în afara economiei media formale, nu au de obicei astfel de standarde și sunt mai atractive pentru actorii FIMI. Un exemplu notabil îl reprezintă utilizarea, în 2024, a unor site-uri de streaming de filme piratate, presupus de origine rusă, pentru distribuirea dezinformării. Aceste site-uri difuzau spoturi video cu afirmații false despre tabere de instruire militară pentru tinerii moldoveni finanțate de UE și despre o „taxă patriotică” aplicată remitențelor (Vocea Basarabiei 2024). Ambele narațiuni exploatau frica de război, militarizare și tema diasporei, având ca scop erodarea suplimentară a încrederii în instituțiile statului. Utilizarea unor platforme de divertisment cu trafic ridicat ilustrează o strategie deliberată de exploatare a spațiilor bazate pe engagement dincolo de sfera controlului editorial.

STIMULENTUL 2. PIAȚA PUBLICITĂȚII POLITICE ONLINE

Publicitatea politică online a devenit o componentă centrală a campaniilor electorale din Republica Moldova, reflectând tendințele globale, iar alegerile prezidențiale și referendumul constituțional din 2024 au reprezentat cele mai digitalizate campanii de până acum. Cu toate acestea, cadrul de reglementare din Republica Moldova nu conține prevederi specifice pentru publicitatea politică online și nu atribuie responsabilități clare de monitorizare. Această situație lasă ecosistemul online al Republicii Moldova extrem de vulnerabil la manipularea informațiilor și ingerințe străine în timpul alegerilor.

Cheltuielile pentru publicitatea politică online sunt în creștere la nivel global (Heinmaa et al. 2023), iar Republica Moldova urmează această tendință. Pe măsură ce utilizarea Internetului pentru informare și divertisment crește, promovarea online a devenit centrală pentru campaniile electorale

Cadrul de reglementare din Republica Moldova nu conține prevederi specifice pentru publicitatea politică online și nu atribuie responsabilități clare de monitorizare.

(Andronic 2024). Un raport de monitorizare al Promo-LEX (2025b) arată că alegerile prezidențiale și referendumul constituțional din 2024 au fost cele mai digitalizate exerciții electorale de până acum, aproximativ 35% dintre activitățile de campanie observate desfășurându-se online prin Facebook, Google ads și videoclipuri promovate. Cheltuielile raportate de competitori au ajuns la circa 5 milioane MDL (290.000 USD), fiind conduse de Partidul Acțiune și Solidaritate și Maia Sandu (36%), urmați de Renato Usatîi (11%) și Alexandr Stoianoglo (8%).

Pe lângă publicitatea legitimă, ciclul electoral din 2024 a expus abateri comise de actori politici din Republica Moldova și utilizarea strategică a publicității online de către rețele asociate FIMI. Promo-LEX a estimat că peste 400.000 MDL (23.000 USD) în cheltuieli pentru reclame online nu au fost declarate (Promo-LEX 2025a), iar candidați precum Tudor Ulianoschi, Natalia Morari și Irina Vlah au promovat reclame înainte de înregistrarea oficială, eludând termenele legale. Dincolo de aceste încălcări, actori terți au exploatat pagini anonime și conturi false, făcând dificilă atribuirea și identificarea surselor de finanțare. Monitorizarea realizată de OSC și jurnaliști i-a identificat pe oligarhii fugari Ilan Șor și Veaceslav Platon drept figuri-cheie din spatele unor operațiuni extinse de dezinformare (TVR Moldova 2025). Watchdog.md a raportat că între octombrie 2022 și septembrie 2024, Șor a cheltuit aproximativ 470.000 EUR sponsorizând conținut manipulator prin zeci de pagini anonime de Facebook (Rusu, Muravschi și Curăraru 2025). Monitorizarea independentă din timpul ultimelor alegeri prezidențiale a confirmat, de asemenea, că entitățile non-campanie, inclusiv conturi suspecte, au depășit cheltuielile competitorilor oficiali, investind peste 176.000 EUR în reclame Meta. Doar conturile suspecte au generat până la 40 de milioane de afișări, vizând în principal Maia Sandu și referendumul UE, înainte ca multe dintre aceste pagini să fie șterse de Meta (International IDEA 2024).

Acest amestec de legislație slabă, responsabilitate redusă a platformelor și costuri de intrare scăzute lasă mediul publicității online din Republica Moldova deosebit de vulnerabil la FIMI în timpul alegerilor.

În prezent, cadrul instituțional și legal din Republica Moldova nu abordează în mod adecvat aceste probleme (Realitatea.md 2025). Legislația electorală actuală nu conține reguli clare și aplicabile privind publicitatea politică online și nici nu atribuie unei singure autorități responsabilitatea directă de monitorizare. Deși CEC și CA exercită supraveghere generală, capacitatea lor de a urmări și sancționa activitatea online este limitată, în special în raport cu platformele opace sau cu sediul în afara țării. Platformele globale sunt, de asemenea, inconsistente în aplicarea regulilor (Bouchaud, Faddoul și Çetin 2024): biblioteca de reclame Meta oferă doar transparență parțială și deseori nu identifică finanțatorii reali, în timp ce Google și TikTok oferă foarte puțină sau deloc vizibilitate publică asupra cheltuielilor pentru reclame politice în Republica Moldova. Constatările monitorizării realizate de International IDEA evidențiază, de asemenea, lacune specifice Republicii Moldova: Google a furnizat doar date minimale privind cumpărătorii de reclame, limitând astfel responsabilizarea, iar atât candidații, cât și actorii terți au continuat să ruleze reclame în perioada de „liniște electorală”, exploatând lacunele legale și inacțiunea platformelor (International IDEA 2024). Acest amestec de legislație slabă, responsabilitate redusă a platformelor și costuri de intrare scăzute lasă mediul publicității online din Republica Moldova deosebit de vulnerabil la FIMI în timpul alegerilor.

Capitolul 7

ACCESUL LA SURSE ȘI RESURSE EXTERNE

STIMULENTUL 3. INSTRUMENTALIZAREA FINANȚĂRII MEDIA DIN SURSE EXTERNE

Deși instrumentalizarea explicită a finanțării media din surse externe a scăzut în Republica Moldova, vulnerabilitățile structurale discutate anterior continuă să expună sectorul media la riscuri de influență și manipulare. Tacticile utilizate anterior au inclus plăți ascunse, disimularea proprietății și sindicalizarea conținutului pentru promovarea agendelor externe, în special de către entități cu legături rusești. Au apărut și noi provocări în sfera online, unde reproducerea neautorizată a conținutului și migrarea audiențelor către platforme precum Telegram și TikTok erodează suplimentar potențialul de venituri. Pe măsură ce amenințările FIMI se intensifică înaintea alegerilor, sectorul media din Republica Moldova se confruntă cu provocarea critică de a atinge sustenabilitate financiară fără compromiterea independenței editoriale, ceea ce necesită îmbunătățiri de reglementare, dezvoltarea pieței și consolidarea încrederii publicului prin jurnalism credibil și centrat pe audiență.

Instrumentalizarea flagrantă a finanțării media în Republica Moldova este limitată astăzi, însă mai multe forme au fost observate de-a lungul ultimelor decenii: finanțare directă sau plăți ascunse pentru cumpărarea influenței editoriale, sindicalizare manipulatorie a conținutului și structuri obscure de proprietate folosind companii offshore pentru a masca controlul extern. Aceste practici exploatează vulnerabilități cronice precum sustenabilitatea financiară precară, proprietatea opacă și reglementarea limitată. Dezvoltările recente au îmbunătățit reglementarea și transparența, iar interzicerea posturilor de radiodifuziune rusești a redus manipularea explicită în domeniul audio-vizual. Totuși, instituțiile media din Republica Moldova continuă să se confrunte cu finanțe fragile, dependență accentuată de donatorii externi și o piață publicitară insuficient dezvoltată, agravate de dificultățile economice mai largi (Durnea 2025). Acest context lasă sectorul expus la FIMI.

Deși instrumentalizarea explicită a finanțării media din surse externe a scăzut în Republica Moldova, vulnerabilitățile structurale discutate anterior continuă să expună sectorul media la riscuri de influență și manipulare.

Majoritatea instituțiilor media din Republica Moldova se bazează pe granturi, publicitate și servicii media (Durnea 2025), investițiile comerciale externe fiind rare și adesea cu motivație politică, precum în cazurile ProTV (Ziarul de Gardă 2022) și Jurnal TV (Media Guard Association n.d.d). Acest gol este acoperit în mare parte de sprijinul donatorilor occidentali, care susțin atât organizațiile media, cât și ONG-urile specializate. Finanțarea donatorilor a fost esențială pentru jurnalismul independent și consolidarea capacităților, însă generează și riscuri de dependență. Granturile tematice pot încuraja alinierea la prioritățile donatorilor, stimulând dezvoltarea unui comportament de „vânătoare de granturi”, în care opțiunile editoriale reflectă oportunitățile de finanțare și nu nevoile jurnalistice. Schimbările în prioritățile donatorilor, cum ar fi retragerea USAID, au expus redacțiile la apariția unor goluri financiare bruște. Un alt efect subtil este auto-cenzura: instituțiile media pro-europene sprijinite prin finanțări de la donatori ar putea să se ferească să publice criticile ferme la adresa autorităților pentru a nu se suprapune cu mesajele unor mass-media aliniate Rusiei, ceea ce îngustează discursul public și percepția independenței. La polul opus, instituțiile media deținute sau aliniate Rusiei, precum Sputnik, NTV și Komsomolskaya Pravda v Moldove, au servit în mod activ interesele Moscovei prin răspândirea dezinformării și subminarea instituțiilor moldovenești, ceea ce a dus la interzicerea lor de către SIS (Rotari 2024).

Publicitatea rămâne o sursă principală de venit pentru instituțiile media din Republica Moldova, însă piața este mică, fragmentată și a fost slăbită suplimentar după începutul războiului din Ucraina.

Publicitatea rămâne o sursă principală de venit pentru instituțiile media din Republica Moldova, însă piața este mică, fragmentată și a fost slăbită suplimentar după începutul războiului din Ucraina (Andronic 2024). Posturile TV mainstream continuă să atragă cea mai mare parte a veniturilor, în timp ce instituțiile media online împart restul. Un obstacol major îl reprezintă lipsa unui sistem fiabil de măsurare a audienței TV, ceea ce subminează transparența și concurența loială. Timp de peste un deceniu, măsurarea audienței a fost realizată de TV MR MLD SRL, asociată cu AGB Nielsen (Diez.md 2019), în pofida preocupărilor constante privind legăturile offshore (Agora.md 2019), influența oligarhică și practicile de tip cartel. În 2024, CA a selectat Kantar Media pentru perioada 2024–2029 (Consiliul Audiovizualului al Republicii Moldova 2024a), însă majoritatea instituțiilor media nu își pot permite serviciile acesteia (Media Azi 2024a). Ca urmare, TV MR MLD continuă să funcționeze, iar neîncrederea privind acuratețea datelor persistă, afectând atât piața publicitară, cât și sustenabilitatea financiară a televiziunilor și a sectorului media în ansamblu.

Mass-media online se confruntă cu probleme similare de concurență neloială, inclusiv republicarea neautorizată de către alte instituții media și agregatori de știri, ceea ce deturneză veniturile din publicitate. Cota acestora este diminuată și mai mult de competiția cu platformele globale precum Facebook, TikTok și YouTube, precum și de atractivitatea divertismentului produs în Federația Rusă, care descurajează producția de conținut local. Încercările de diversificare a veniturilor prin abonamente sau crowdfunding au eșuat în mare parte (Durnea 2025). În consecință, mass-media din Republica Moldova continuă să se confrunte cu dificultăți legate de sustenabilitatea financiară, creșterea audiențelor și menținerea independenței. Aceste provocări sunt amplificate de intensificarea atacurilor FIMI și de migrarea către platforme

precum Telegram, TikTok și Facebook. Abordarea lor va necesita un mix de practici publicitare mai sănătoase, transformare digitală pentru extinderea veniturilor și a audiențelor, precum și consolidarea încrederii publice prin jurnalism independent, orientat spre nevoile reale ale audienței.

STIMULENTUL 4. DISPONIBILITATEA CONȚINUTULUI DE ȘTIRI PROVENIT DIN SURSE EXTERNE

Republicarea conținutului de știri provenit din surse externe este o practică frecventă în Republica Moldova și, deși reprezintă o soluție practică pentru instituțiile media cu resurse financiare limitate, constituie totodată o vulnerabilitate potențială pentru manipularea informațiilor din exterior. Acest risc este mai redus în cazul instituțiilor media mainstream, care urmează, de regulă, linii editoriale interne și colaborează cu parteneri de încredere, precum instituții media din România sau din Occident, pentru a sindicaliza conținut de calitate. Instituțiile media mai mici însă prioritizează viteza în detrimentul verificării și sunt mai expuse riscului de a disemina neintenționat narațiuni manipulative provenite din surse rusești. Astfel de conținut continuă să fie accesibil direct sau prin intermediul agregatorilor și canalelor de Telegram, vizând publicul vorbitor de limba rusă sau cu orientare pro-rusă.

Deși există puține cercetări disponibile public privind amploarea și tiparele sindicalizării conținutului, observația directă a principalelor instituții media mainstream, precum și interviurile realizate cu experți media, arată că republicarea conținutului de știri provenit din surse externe este o practică larg răspândită. Această dependență de conținut extern reprezintă o vulnerabilitate potențială, permițând actorilor FIMI să introducă direct conținut manipulator în spațiul informațional intern. Audiențele online din Republica Moldova au acces liber la instituții media internaționale precum Deutsche Welle, Euronews și Radio Free Europe/Radio Liberty, care oferă conținut în limbile română și rusă. O mare parte din acest material este republicat de instituțiile media moldovenești deoarece, pe lângă faptul că este disponibil gratuit, conținutul este deja tradus și relevant regional. Instituțiile media din România servesc, de asemenea, ca intermediari, site-urile moldovenești bazându-se pe surse occidentale prin intermediul acestora. În același timp, există un flux paralel, dar necuantificat, de conținut provenit din presa rusă și ucraineană.

Conținutul gratuit din surse externe este atractiv pentru instituțiile media din Republica Moldova cu resurse financiare limitate, ajutând la acoperirea golurilor de conținut la costuri reduse. Materialele sindicalizate acoperă teme precum integrarea europeană, geopolitica regională, evenimente culturale și conținut de tip tabloid. În funcție de relevanță, acestea sunt integrate în fluxurile de știri sau plasate în secțiuni dedicate știrilor externe. Unele instituții media mainstream din Republica Moldova aplică politici editoriale interne privind republicarea și au acorduri cu instituții media din România, consorții investigative sau media independente din spațiul post-sovietic, permițând partajarea de conținut în baza unor reguli clare. Totuși, majoritatea instituțiilor

Republicarea conținutului de știri provenit din surse externe este o practică frecventă în Republica Moldova și, deși reprezintă o soluție practică pentru instituțiile media cu resurse financiare limitate, constituie totodată o vulnerabilitate potențială pentru manipularea informațiilor din exterior.

media adoptă strategia livrării primei informații către public. Această situație este cu atât mai problematică, având în vedere accesibilitatea instituțiilor media rusești controlate de stat, inclusiv rbc.ru și gazeta.ru, în pofida eforturilor autorităților de a le reduce prezența. Multe dintre aceste instituții media rămân accesibile, iar conținutul lor este republicat frecvent, în special de agregatori precum Point.md și Stiri.md, care citează, de asemenea, instituții media occidentale prin intermediari ruși (de ex. „Washington Post citat de Gazeta.ru”). Astfel de practici reduc costurile și extind acoperirea, însă sporesc vulnerabilitatea la introducerea de narațiuni manipulative de către actorii FIMI în media și discursul public din Republica Moldova.

Instituțiile media pro-ruse republică deliberat conținut rusesc pentru a servi audiențe ideologic apropiate și pentru a acționa ca agenți în Republica Moldova.

Riscurile de expunere la conținut diferă în funcție de audiență. Materialele provenite din surse rusești atrag în principal vorbitorii de limbă rusă și persoanele cu viziuni pro-ruse, în timp ce conținutul occidental, filtrat adesea prin intermediul presei din România, rezonază cu vorbitorii de limbă română și cu audiențele pro-europene. Nivelurile de risc diferă, de asemenea, în funcție de tipul instituției media. Instituțiile media mainstream sprijinite de donatori internaționali și care urmează standarde occidentale sunt, în general, mai bine echipate pentru a evalua ceea ce re-publică, beneficiind de instruire și mecanisme de supraveghere mai puternice, deși au existat cazuri când unele au reflectat neintenționat narațiuni rusești înainte de a le elimina ulterior. Prin contrast, instituțiile media pro-ruse republică deliberat conținut rusesc pentru a servi audiențe ideologic apropiate și pentru a acționa ca agenți în Republica Moldova. Acest lucru continuă în ciuda interdicțiilor impuse de autorități asupra unor astfel de instituții; o mare parte a acestei activități este transferată și pe grupuri de Telegram.

Capitolul 8

INDUSTRIA MANIPULĂRII INFORMAȚIONALE

STIMULENTUL 5. MANIPULAREA INFORMAȚIONALĂ LA COMANDĂ

În Republica Moldova, fenomenul de „manipulare informațională la comandă” rămâne insuficient cercetat și are loc în mare parte sub acoperirea unor servicii formale de consultanță electorală sau servicii media. Dovezile clare privind astfel de activități sunt limitate și dificil de atribuit; totuși, potrivit interlocutorilor intervievați, multe operațiuni care se bazează pe ferme de troli și boți sunt desfășurate de actori din afara țării. Alternativ, un fenomen în creștere al centrelor de apel frauduloase ridică îngrijorări din cauza potențialului de a fi mobilizat și conectat la activități FIMI, în special în perioade electorale.

Conceptul de „manipulare informațională la comandă”, ca stimulent FIMI, se referă la un set specific de servicii media orientate spre răspândirea de conținut manipulator, oferite de firme specializate de PR/marketing, agenții de publicitate, administratori de rețele sociale sau freelanceri. Acest factor nu este neapărat ideologic, ci mai degrabă tranzacțional și determinat de cererea clientului, reflectând convergența unor interese comerciale și politice neetice, facilitată de inconsecvențe în cadrul legal. În Republica Moldova, acest fenomen rămâne insuficient cercetat, existând dovezi limitate care să atribuie clar astfel de activități industriei manipulării informaționale, deoarece acestea sunt desfășurate sub acoperirea activităților formale de media/PR, lobby și consultanță de campanie. Interlocutorii intervievați au menționat că majoritatea incidentelor FIMI asociate cu manipularea informațională la comandă (ferme de troli, ferme de boți), precum campaniile online și propagarea unor narațiuni specifice prin comentarii concertate, sunt desfășurate preponderent din afara țării, deși locația exactă a autorilor este dificil de determinat. Experții intervievați au remarcat, de asemenea, o creștere a escrocheriilor telefonice și bancare, în cadrul cărora centre de apel extorchează sume mari de bani inducând în eroare persoane vulnerabile prin scenarii de inginerie socială, susținând că ar fi fost detectate activități

Un fenomen în creștere al centrelor de apel frauduloase ridică îngrijorări din cauza potențialului de a fi mobilizat și conectat la activități FIMI, în special în perioade electorale.

suspecte legate de contul bancar al unei persoane, că PIN-ul cardului bancar ar fi fost compromis sau că un membru al familiei ar fi fost implicat într-un accident rutier. Autoritățile Republicii Moldova iau măsuri pentru a limita aceste escrocherii, existând suspiciuni că aceste centre de apel ar putea fi implicate și în activități FIMI în perioadele electorale. Mai mult, mai multe campanii digitale desfășurate în afara țării (inclusiv reclame Facebook țintite și promovare în media alternativă) indică faptul că actori politici din Republica Moldova au apelat la consultanți sau companii străine specializate în campanii electorale și, prin urmare, ar putea fi atribuite categoriei de „manipulare la comandă” (Calmis 2024).

Puținele informații din ciclurile electorale precedente sugerează că anumite persoane au fost plătite sau motivate să răspândească dezinformare în interesul unor actori politici pro-ruși.

STIMULENTUL 6. JOBURI ÎN DOMENIUL MANIPULĂRII INFORMAȚIONALE

Puținele informații din ciclurile electorale precedente sugerează că anumite persoane au fost plătite sau motivate să răspândească dezinformare în interesul unor actori politici pro-ruși. Aceste persoane sunt motivate atât de nevoia financiară, cât și de alinierea ideologică și fac adesea parte din eforturi FIMI mai ample, derulate atât de actori politici locali, cât și de actori externi. Comunitățile economice dezavantajate din Republica Moldova rămân extrem de vulnerabile la factorii motivaționali FIMI, iar probabilitatea ca aceste grupuri să continue să fie țintite pentru recrutare în campanii subversive sau propagandistice este ridicată.

Nu există date de cercetare disponibile public privind prevalența joburilor din domeniul manipulării informaționale în Republica Moldova. În același timp, ciclurile electorale precedente au furnizat unele indicii despre implicarea potențială a unor persoane plătite sau motivate să răspândească dezinformare sau propagandă. Acești „angajați” ai dezinformării sunt motivați de câștig personal să acționeze în interesul actorilor politici locali care reprezintă interese rusești în Republica Moldova și fac parte dintr-o infrastructură de dezinformare mai largă, care necesită operatori umani precum ferme de trol, site-uri de știri false și conturi inautentice pe rețelele sociale. Pe partea de cerere, acest proces este determinat de actori politici sau agenții străine care încearcă să influențeze opinia publică, în special în perioade electorale, angajând persoane locale care cunosc limba și contextul (Răileanu 2019). Republica Moldova este una dintre cele mai sărace țări din Europa, iar mulți tineri sunt șomeri sau migrează pentru muncă. În acest context, oportunitățile legate de manipularea informațională pot deveni atractive ca loc de muncă suplimentar. Factori suplimentari care susțin existența acestui tip de motivație includ barierele reduse de intrare (oricine cu acces la Internet și abilități digitale de bază poate fi implicat) și proximitatea ideologică (activiști locali afiliați partidelor politice pro-ruse) precum și poziția socială (persoane din grupuri etnice rusofone din mediul rural și persoane cu antecedente penale din regiuni economic deprimare). Investigațiile arată că actorii FIMI se bazează pe comunități sărace, rusofone (de exemplu Găgăuzia) (Pleşca 2024) pentru a coopta persoane dispuse să promoveze propagandă sau să participe în alte forme de activități subversive (Inspectoratul General al Poliției 2024). De

asemenea, membri ai organizațiilor de tineret ale partidelor politice sau ai echipelor de campanie au fost implicați în amplificarea mesajelor propriului partid. Înaintea alegerilor parlamentare din 2019, Republica Moldova a asistat la implicarea unei rețele de ferme de troluri care acționau în beneficiul Partidului Democrat aflat la guvernare. Se presupune că rețeaua era coordonată de persoane afiliate unor angajați ai Guvernului Republicii Moldova (Synovitz și Raileanu 2019). Rețelele de conținut și fermele de troluri legate de figuri pro-Kremlin își intensifică activitatea înainte de perioade electorale, inclusiv înainte alegerilor parlamentare din 2025 (Stiri.md 2025). Experți intervievați au mai menționat că, în ultimele perioade electorale, actorii FIMI s-au bazat și pe sisteme automatizate sau pe actori implicați în manipularea informațională (ferme de conținut și troluri) aflați în afara Republicii Moldova pentru a evita detectarea de către organele de drept moldovenești.

Mediul economic precar, combinat cu existența unui număr mare de persoane cu competențe digitale, dar cu puține oportunități de angajare, multe dintre ele fiind ideologic apropiate de actori străini ostili, face ca acest factor să constituie o vulnerabilitate FIMI semnificativă pentru sistemul politic al Republicii Moldova. Chiar dacă tendința actuală în diseminarea online a dezinformării se îndreaptă către o dependență tot mai mare de rețele automatizate de boți, populațiile economic vulnerabile din Moldova rămân în continuare o țintă oportună pentru a fi cooptate în diverse activități subversive desfășurate în paralel cu eforturile de dezinformare online.

Actorii FIMI s-au bazat și pe sisteme automatizate sau pe actori implicați în manipularea informațională (ferme de conținut și troluri) aflați în afara Republicii Moldova pentru a evita detectarea de către organele de drept moldovenești.

Capitolul 9

CONCLUZII

Constatările acestui raport oferă o imagine cuprinzătoare asupra peisajului FIMI din Moldova, evidențiind impactul variabil al celor 22 de factori facilitatori și motivaționali. FIMI, inclusiv în context electoral, are potențialul de a afecta în mod negativ societatea moldovenească și procesele sale democratice. Vulnerabilitățile persistă în pofida reformelor în curs privind finanțarea politică, reglementările din mass-media și transparența electorală. Următoarele concluzii sunt deosebit de relevante:

- Moldova a înregistrat progrese în limitarea influenței mijloacelor mass-media controlate din exterior, a reușit să consolideze Comisia Electorală Centrală și a reformat finanțarea partidelor politice, însă nu a reușit să țină pasul cu tacticile în evoluție ale actorilor externi, în special ale celor care operează în mediul online.
- Fragilitatea ecosistemului informațional moldovenesc este ilustrată de nivelul scăzut de încredere publică în instituțiile democratice, polarizarea politică ridicată și nivelul redus de alfabetizare mediatică, factori care facilitează diseminarea și amplificarea narațiunilor polarizante, adesea prin intermediul agenților proxilor interni aliniați intereselor rusești.
- Activitățile FIMI în Moldova se bazează din ce în ce mai mult pe rețele locale complexe care includ partide politice, platforme sociale, actori religioși și grupuri informale. Exemple relevante includ cazul blocului electoral „Victoria”, afiliat Partidului Șor (interzis), precum și folosirea criptomonedelor și transferurilor bancare din străinătate în timpul campaniilor electorale.
- Răspunsul autorităților la FIMI a fost reactiv și adesea fragmentat. Chiar și acolo unde există o cooperare solidă cu partenerii internaționali și discuții periodice cu marile platforme de conținut precum Meta și Google, rezultatele au fost limitate, din cauza lipsei unor mecanisme obligatorii de aplicare, a capacităților tehnologice reduse și a lacunelor legale privind

Activitățile FIMI în Moldova se bazează din ce în ce mai mult pe rețele locale complexe care includ partide politice, platforme sociale, actori religioși și grupuri informale.

reglementarea publicității politice digitale și a intervențiilor electorale ale terților.

În final, experiența Republicii Moldova demonstrează că FIMI nu poate fi contracarat exclusiv prin măsuri de reglementare. Este necesară o abordare mai amplă pentru a consolida cultura democratică, a prioritiza educația civică și a asigura independența instituțiilor și cooperarea efectivă interinstituțională, alături de vigilență continuă, acțiune politică coordonată și investiții susținute în reziliența instituțională.

RECOMANDĂRI

Reziliență instituțională

- Extinderea mandatului și a capacităților operaționale ale CCSCD, pentru a-i permite să funcționeze ca o structură națională de răspuns la amenințările FIMI. Centrul ar trebui să dispună de capacitatea de a elabora strategii la nivel înalt, de a contracta expertiză externă, de a iniția programe educaționale țintite și de a coordona cu alte instituții relevante ale statului, precum CEC, SIS, CA și Ministerul Afacerilor Interne. Rolul de coordonare al Centrului trebuie să se bazeze pe un mandat clar și să includă un mecanism de monitorizare a performanței Centrului.
- Consolidarea responsabilităților de combatere a FIMI într-un singur centru de coordonare (CCSCD), astfel încât acesta să poată:
 - efectua evaluări de risc specifice FIMI înaintea fiecărui ciclu electoral național, cu o delimitare clară a responsabilităților între instituțiile relevante;
 - îmbunătăți strategiile instituționale de comunicare publică privind incidentele FIMI, pentru a contribui la consolidarea încrederii și contracararea narativelor de dezinformare;
 - monitoriza și evalua periodic răspunsurile instituționale la incidente FIMI, pentru a determina eficacitatea și conformitatea lor legală; și
 - dezvolta programe de instruire pentru creșterea capacităților profesionale ale funcționarilor publici din instituțiile statului cu rol critic (de exemplu: CEC, SIS, CA, poliție, structuri de securitate cibernetică, instituții de combatere a spălării banilor) responsabile de gestionarea diferitelor forme ale amenințărilor FIMI.
- Extinderea treptată a mandatului CA pentru a acoperi aspecte ale mediului informațional digital, inclusiv transparența publicității online, asigurând totodată garanții pentru libertatea de exprimare. Ar trebui instituit un consiliu de supraveghere solid, pentru a garanta existența unor mecanisme de control și echilibru asupra acțiunilor CA.

Integritate electorală

- Modificarea legii electorale din Găgăuzia pentru a o alinia la standardele naționale privind drepturile electorale, transparența și interzicerea interferenței electorale străine.

Centrul ar trebui să dispună de capacitatea de a elabora strategii la nivel înalt, de a contracta expertiză externă, de a iniția programe educaționale țintite și de a coordona cu alte instituții relevante ale statului, precum CEC, SIS, CA și Ministerul Afacerilor Interne.

- Includerea unor prevederi specifice în Codul Electoral care să definească clar manipularea informațiilor și ingerințele străine ca încălcări electorale, precum și sancțiunile aplicabile.

Supravegherea cheltuielilor și a comunicării politice online

- Dezvoltarea unor mecanisme eficiente pentru monitorizarea tuturor cheltuielilor legate de campania electorală desfășurată online, inclusiv a cheltuielilor pentru producția de conținut, publicitate, influenceri și contractori terți, precum și a originii finanțării.
- Crearea unui registru național al actorilor terți afiliați campaniilor (instituții media, ONG-uri, influenceri) supuși obligațiilor de divulgare financiară, precum și a unui registru public și în timp real al publicității politice.
- Adoptarea unei abordări bazate pe risc în ceea ce privește criptomonedele, care să echilibreze reglementarea eficientă cu deschiderea față de actorii legitimi. Aceasta presupune trecerea de la interdicții aplicate fără distincție și în schimb, licențierea și supravegherea furnizorilor de servicii, consolidarea capacităților de monitorizare (de ex. analiza tranzacțiilor pe blockchain) și oferirea de orientări clare actorilor electorali.
- Consolidarea cooperării regionale și internaționale și alinierea graduală a cadrului la standardele FATF și ale UE, reducând astfel vulnerabilitățile legate de platformele nereglementate, fluxurile transfrontaliere și regiuni sensibile, precum Transnistria.

Responsabilitatea marilor platforme de conținut și cooperarea cu acestea

- Introducerea obligațiilor legale pentru platformele mari (Meta, Google, Telegram, TikTok) de a coopera cu autoritățile naționale. E necesară alinierea la mecanismele UE (prin Digital Services Act), pentru a căpăta pârgă pentru responsabilizarea companiilor tehnologice străine.
- Stabilirea acordurilor formale de cooperare între CEC și CA cu principalele platforme tehnologice pentru monitorizarea în timp real a bibliotecilor de publicitate politică ce vizează Republica Moldova, dar și pentru stabilirea unor canale de reacție rapidă în timpul alegerilor.
- Dezvoltarea unui sistem securizat de schimb de date între autoritățile electorale și marile platforme de conținut pentru a detecta comportamente coordonate neautentice și manipularea electorală, asigurând în același timp conformitatea cu Regulamentul General privind Protecția Datelor (GDPR) și garantarea protecției vieții private.

Reziliență civică și alfabetizare mediatică

- Integrarea alfabetizării media și digitale în curriculumul educațional național, cu asigurarea sustenabilității prin formarea continuă a cadrelor didactice și actualizarea periodică a programelor. Prioritate ar trebui acordată regiunilor unde predomină vorbitorii de limbă rusă și celor economic defavorizate.

Introducerea obligațiilor legale pentru platformele mari (Meta, Google, Telegram, TikTok) de a coopera cu autoritățile naționale.

- Finanțarea campaniilor de educație civică non-partizană, orientate spre comunitățile vulnerabile, în special cele vorbitoare de rusă și rurale, pentru a reduce susceptibilitatea la narațiunile de manipulare a informațiilor și ingerințele străine.
- Susținerea jurnalismului de interes public și a inițiativelor de fact-checking, inclusiv dezvoltarea unui sistem național de avertizare timpurie privind dezinformarea virală în preajma alegerilor.
- Acordarea unui sprijin non-partizan / neutru politic (granturi sau stimulente fiscale) pentru jurnalismul local axat pe producție originală, în limba locală, în special în comunitățile insuficient servite. Mecanismele de finanțare trebuie să fie transparente și protejate de influențe politice.

Contracurarea agenților interni și a rețelelor de dezinformare

- Introducerea cerințelor de înregistrare și raportare pentru instituțiile media și organizațiile societății civile finanțate din surse externe și implicate în activități de advocacy politică, în conformitate cu standardele OSCE privind transparența, nu restricțiile.
- Instituirea unei liste publice a persoanelor și entităților implicate în dezinformare sau în ingerințe electorale, în baza unei investigații judiciare sau administrative. Cooperarea cu partenerii internaționali pentru asigurarea aplicării transfrontaliere (de ex. interdicții de călătorie, înghețarea activelor, interdicții de participare la achiziții publice etc.).

Integrare strategică

- Elaborarea unei strategii naționale privind securitatea informațională electorală și reziliența, care să alinieze eforturile instituționale, legale, civice și media de combatere a manipulării informațiilor și ingerințelor străine, integrată cu obiectivele Republicii Moldova privind aderarea la UE. Asigurarea unor evaluări periodice ale progresului și implicarea organizațiilor societății civile pentru a evalua implementarea și a propune ajustări de politici în raport cu evoluțiile amenințărilor.

Elaborarea unei strategii naționale privind securitatea informațională electorală și reziliența, care să alinieze eforturile instituționale, legale, civice și media de combatere a FIMI, integrată cu obiectivele Republicii Moldova privind aderarea la UE.

Referințe

- Adiaconitei, I., 'Kremlinul și Ilan Șor controlează mii de pagini false pe Facebook, arată un studiu WatchDog', TVR Moldova, 2 June 2025, <<https://tvr Moldova.md/article/b74a24d7eaa8fba5/doc-kremlinul-si-ilan-sor-controleaza-mii-de-pagini-false-pe-facebook-arata-un-studiu-watchdog-md.html>>, accessed 17 October 2025
- Agora.md, 'Firma care măsoară (și va măsura) audiența televiziunilor din Moldova are beneficiari din offshore', 16 March 2019, <<https://agora.md/stiri/55264/firma-ce-masoara-si-va-masura-audienta-televiziunilor-din-moldova-are-beneficiari-din-offshore>>, accessed 12 May 2025
- alegeri.md, 'Alegerile parlamentare din 2025 în Republica Moldova', [n.d.], <https://alegeri.md/w/Alegerile_parlamentare_din_2025_%C3%AEn_Republica_Moldova>, accessed 4 August 2025
- Andronic, L., 'Piața publicității din Republica Moldova rămâne în așteptare', Media Azi, 21 February 2024, <<https://media-azi.md/piata-publicitatii-din-republica-moldova-ramane-in-expectativa>>, accessed 2 May 2025
- Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, 'Rezultatele preliminare ale Recensământului Populației și Locuințelor 2024', 30 January 2025, <https://statistica.gov.md/ro/rezultatele-preliminare-ale-recensamantului-populatiei-si-locuintelor-2024-10077_61626.html>, accessed 18 August 2025
- Bouchaud, P., Faddoul, M. and Çetin, R. B., 'No Embargo in Sight: Meta Lets Pro-Russia Propaganda Ads Flood the EU', AI Forensics, 2024, <https://aiforensics.org/uploads/No_Embargo_in_Sight_AI_Forensics_Report.pdf>, accessed 22 May 2025
- Calmis, D., 'Alternative European media spread pro-Kremlin narratives targeting Moldova vote', Digital Forensic Research Lab, 11 December 2024, <<https://dfrlab.org/2024/12/11/pro-kremlin-narratives-moldova-vote>>, accessed 15 May 2025
- Centrul de Investigații Jurnalistice, "'Matrioștele" propagandei ruse în Republica Moldova: păpuși și păpușari', 16 March 2023, <[https://anticoruptie.md/ro/investigatii/social/matrioste-le-propagandei-ruse-in-republica-moldova-\(papus-i-si-papusari\)](https://anticoruptie.md/ro/investigatii/social/matrioste-le-propagandei-ruse-in-republica-moldova-(papus-i-si-papusari))>, accessed 2 May 2025
- Centrul pentru Jurnalism Independent (CJI), 'CJI, APEL, RISE Moldova și Centrul „Acces-Info” își exprimă îngrijorarea în raport cu suspendarea licențelor posturilor TV, în condiții de lipsă de transparență', 30 October 2023, <<https://cji.md/cji-apel-si-centrul-acces-info-isi-exprima-ingrijorarea-in-raport-cu-suspendarea-licentelor-posturilor-tv-in-conditii-de-lipsa-de-transparenta/#>>, accessed 17 October 2025
- , 'Declarație: Condamnăm vehement orice încercare de cenzură în mass-media', 12 February 2024, <<https://cji.md/declaratie-condamnam-vehement-orice-incercare-de-cenzura-in-mass-media>>, accessed 3 May 2025
- Chișinău Court (Centru), Decision No. 3-701/2018 of 19 June 2018 Concerning the Validation of the 2018 Chișinău Local Mayoral Election, 2018, <<https://crjm.org/wp-content/uploads/2018/06/2018-06-22-hot-jud-Centru.pdf>>, accessed 14 August 2025
- Consiliul Audiovizualului al Republicii Moldova, 'Compania Kantar Media desemnată câștigătoare a concursului privind selectarea măsurătorului de audiență în perioada

- 2024–2029’, 1 April 2024a, <<https://consiliuaudiovizual.md/news/compania-kantar-media-desemnata-castigatoare-a-concursului-privind-selectarea-masuratorului-de-audienta-in-perioada-2024-2029>>, accessed 12 May 2025
- , ‘Registrul serviciilor media audiovizuale care nu se află în jurisdicția Republicii Moldova și sunt retransmise pe teritoriul Republicii Moldova’, 23 July 2024b, <<https://consiliuaudiovizual.md/registers/registrul-serviciilor-media-audiovizuale-care-nu-se-afla-in-jurisdicția-republicii-moldova-si-sunt-retransmise-pe-teritoriul-republicii-moldova>>, accessed 20 August 2025
- , ‘9 posturi sancționate pentru încălcări ale Codului Electoral. CA a prezentat Raportul final privind modul de reflectare a alegerilor prezidențiale 2024’, 18 November 2024c, <<https://consiliuaudiovizual.md/news/9-posturi-sanctionate-pentru-incalcari-ale-codului-electoral-ca-a-prezentat-raportul-final-privind-modul-de-reflectare-a-alegerilor-prezidentiale-2024>>, accessed 20 May 2025
- , ‘Registrul furnizorilor de servicii media de radiodifuziune sonoră’, 7 April 2025, <<https://consiliuaudiovizual.md/registers/registrul-furnizorilor-de-servicii-media-de-radiodifuziune-sonora>>, accessed 19 May 2025
- Consiliul de Presă din Republica Moldova, ‘Codul Deontologic al Jurnalistrului din Republica Moldova’, 2024, <<https://consiliuldepresa.md/upload/Cod-Deontologic2024-rom-web.pdf>>, accessed 17 October 2025
- Coptu, N., ‘Guvernarea blochează șase posturi TV și 30 de site-uri prin care Rusia ar manipula alegerile din R. Moldova’, Radio Europa Liberă Moldova, 30 October 2023, <<https://moldova.europalibera.org/a/sis-cere-sa-fie-sistata-licenta-a-sase-posturi-tv-prin-care-rusia-ar-manipula-alegerile-din-r-moldova-/32659765.html>>, accessed 1 May 2025
- Council of Europe (Venice Commission), ‘Republic of Moldova - Draft Law on Mass Media, Draft Law Amending the Code Nr. CSMA 174/2018 Audiovisual Media Services Code (Consolidated Version), Draft Law Amending Law Nr. 62 on Advertisement (Consolidated Version)’, Document CDL-REF(2025)024, 7 May 2025, <[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-REF\(2025\)024-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-REF(2025)024-e)>, accessed 17 October 2025
- DataReportal, ‘Digital 2024: Moldova’, 23 February 2024, <<https://datareportal.com/reports/digital-2024-moldova>>, accessed 29 May 2025
- Dermenji, D., ‘Sute de atacuri cibernetice asupra instituțiilor statului și conturi guvernamentale de e-mail, compromise’, Radio Europa Liberă, 3 July 2025, <<https://moldova.europalibera.org/a/sute-de-atacuri-cibernetice-asupra-institutiilor-statului-si-conturi-guvernamentale-de-e-mail-compromise/33018577.html>>, accessed 17 October 2025
- Deutsche Welle, ‘Rețea de spioni ruși destructurată de securitatea R. Moldova’, 10 July 2023, <<https://www.dw.com/ro/%C3%AEnc%C4%83-o-re%C8%9Bea-de-spioni-ru%C8%99i-a-fost-destructurată-de-securitatea-r-moldoveneasc%C4%83/a-66177559>>, accessed 21 May 2025
- Diez.md, ‘AGB Nielsen va fi compania care va măsura audiențele TV în următorii 5 ani’, 18 March 2019, <<https://diez.md/2019/03/18/agb-nielsen-va-fi-compania-care-va-masura-audientele-tv-urmatorii-5-ani>>, accessed 12 May 2025
- , ‘CSE a aprobat o nouă decizie prin care suspendă licența de emisie a șase canale de televiziune din Republica Moldova’, 16 December 2022, <<https://diez.md/2022/12/16/cse-a-aprobat-o-noua-decizie-prin-care-suspenda-licenta-de-emisie-a-sase-canale-de-televiziune-din-republica-moldova>>, accessed 20 May 2025

- Dodon, V., 'Moldova struggles to balance security and free speech', Institute for War & Peace Reporting, 1 May 2024, <<https://iwpr.net/global-voices/moldova-struggles-balance-security-and-free-speech>>, accessed 17 October 2025
- Durnea, C., 'Suspendarea celor 6 licențe de emisie: ecuația cu mai multe necunoscute din dispoziția CSE', Media Azi, 20 December 2022, <<https://media-azi.md/suspendarea-celor-6-licente-de-emisie-ecuatia-cu-mai-multe-necunoscute-din-decizia-cse>>, accessed 20 August 2025
- , *Indicele privind Situația Presei din Republica Moldova în anul 2024* (Chișinău, Moldova: Centrul pentru Jurnalism Independent, 2025), <<https://cji.md/indicele-privind-situatia-presei-din-republica-moldova-in-anul-2024>>, accessed 19 May 2025
- Economist Intelligence Unit, Democracy Index 2024, 2025, <https://d1qqtien6gys07.cloudfront.net/wp-content/uploads/2025/03/Democracy_INDEX_2024.pdf>, accessed 12 May 2025
- ESP.md, 'Eugenia Guțul și secretara Partidului Șor vor fi judecate pentru finanțare', 25 April 2024, <<https://esp.md/ro/sobytiya/2024/04/25/eugenia-gutul-si-secretara-partidului-sor-vor-fi-judecati-pentru-finantare>>, accessed 2 May 2025
- Euronews Romania, 'Sute de persoane au fost instruite în Rusia, Bosnia și Serbia pentru acțiuni de destabilizare în Republica Moldova', 17 October 2024, <<https://www.euronews.ro/articole/sute-de-persoane-au-fost-instruite-in-rusia-bosnia-si-serbia-pentru-actiuni-de-de>>, accessed 2 May 2025
- European Commission, 'Republic of Moldova 2023 Report', Commission Staff Working Document, Document SWD(2023) 698 final, 8 November 2023, <https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/d8ef3ca9-2191-46e7-b9b8-946363f6db91_en?filename=SWD_2023_698%20Moldova%20report.pdf>, accessed 12 May 2025
- , 'Commission services and Moldovan authorities hold election readiness exercise, online platforms agree on a temporary escalation mechanism ahead of Moldova's upcoming elections', 20 September 2024, <<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/commission-services-and-moldovan-authorities-hold-election-readiness-exercise-online-platforms>>, accessed 27 May 2025
- European Court of Human Rights, 'Information Note on the Court's Case-Law 243: *Political Party "Patria" and Others v. the Republic of Moldova*', August–September 2020, <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-12922>>, accessed 13 August 2025
- European External Action Service (EEAS), '1st EEAS Report on Foreign Information Manipulation and Interference (FIMI) Threats: Towards a Framework for Networked Defence', February 2023, <https://www.eeas.europa.eu/eeas/1st-eeas-report-foreign-information-manipulation-and-interference-threats_en>, accessed 13 May 2025
- Expert Forum, 'Tiktok în timp de criză. Episodul II: Ce putem observa în cazul României?', Policy Brief No. 194, 1 December 2024, <<https://expertforum.ro/tiktok-in-timp-de-criza-episodul-ii>>, accessed 29 April 2025
- Freedom House, 'Nations in Transit 2024: Moldova', 2024, <<https://freedomhouse.org/country/moldova/nations-transit/2024>>, accessed on 19 May 2025
- GagauzInfo.md, '"V Gagauzii vse eto ponimayut". Lavrov zayavil, chto iz Moldovy delayut "vtoruyu Ukrainu"', 17 June 2022, <<https://gagauzinfo.md/news/politics/v-gagauzii-vse-eto-ponimayut-lavrov-zayavil-chto-iz-moldovy-delayut-vtoruyu-ukrainu>>, accessed 13 May 2025

- , ‘Posle zapreta. Izdanie Sputnik Moldova otkrylo novyi Telegram-kanal’, 26 February 2025, <<https://gagauzinfo.md/news/life/posle-zapreta-izdanie-sputnik-moldova-otkrilo-novii-telegram-kanal>>, accessed 17 October 2025
- Gemius Audience (e-Public), ‘Moldova-Websites’, [n.d.], <<https://e-public.gemius.com/md/rankings/14544>>, accessed 19 May 2025
- Grădinaru, A., ‘Vicepreședinte Grupului PPE din Parlamentul European: TikTok și celelalte rețele sociale trebuie să prezinte un raport în două săptămâni’, Europa Liberă România, 1 December 2024, <<https://romania.europalibera.org/a/33222669.html>>, accessed 20 August 2025
- Hale, H. E., ‘Explaining Moldova’s “Twitter Revolution That Wasn’t”’, George Washington University, Working Paper, March 2013, <https://ponarseurasia.org/wp-content/uploads/attachments/Hale_WorkingPaper_March2013.pdf>, accessed 9 June 2025
- Heinmaa, T., Wolf, P., Dalke, L.-M. and Neven, M., *Winning Elections the Right Way: Online Political Advertising Rules in Europe and Selected Countries Globally* (Stockholm: International IDEA, 2023), <<https://doi.org/10.31752/idea.2023.77>>, accessed 1 May 2025
- Inspectoratul General al Poliției (General Inspectorate of Police of Moldova), ‘Proteste cu elemente de destabilizare în masă, în fața Comisiei Electorale Centrale’, 19 September 2024, <<https://old.politia.md/ro/content/proteste-cu-elemente-de-destabilizare-masa-fata-comisiei-electorale-centrale-cec-doi-frati>>, accessed 22 May 2025
- Institutul de politici publice, ‘Fenomenul discriminării în Republica Moldova: percepția cetățeanului’, 2014, <https://egalitate.md/wp-content/uploads/2017/01/sondaj_sociologic_fenomenul_discriminarii_ain_republica_moldova_percep_aia_cetateanului_38323261.pdf>, accessed 20 August 2025
- , ‘Barometrul de Opinie Publică: Republica Moldova – August 2023, 2023, <https://ipp.md/wp-content/uploads/2023/09/BOP_08.2023.pdf>, accessed 20 August 2025
- , ‘Barometrul de Opinie Publică: Septembrie – Octombrie 2024’, 2024, <<https://ipp.md/2024-10/barometrul-opinii-publice-2024/>>, accessed 8 May 2025
- International IDEA, Global State of Democracy Initiative, Republic of Moldova, [n.d.], <<https://www.idea.int/democracytracker/country/republic-moldova>>, accessed 20 August 2025
- , *Safeguarding Electoral Integrity in the Digital Age: Monitoring Electoral Campaigning on Social Media Platforms: Expenditure and Reach – Presidential Election and the EU Referendum Campaigns, Moldova 2024* (Stockholm: International IDEA, 2024), unpublished
- International Republican Institute (IRI), ‘National Survey of Moldova: May-June 2024’, 15 July 2024, <https://www.iri.org/wp-content/uploads/2024/07/NationalSurveyMoldova2024_May.pdf>, accessed 28 May 2025
- IPN.md, ‘Centrul Rus de Știință și Cultură de la Chișinău, propagandă și sprijin pentru separatism în Republica Moldova’, 18 July 2023, <https://www.old.ipn.md/ro/centrul-rus-de-stiinta-si-cultura-de-la-chisinau-7978_1098279.html>, accessed 23 May 2025
- , ‘Om de afaceri din Moldova, sancționat de Bruxelles. Este inclus pe lista neagră a UE’, 16 December 2024, <https://old.ipn.md/en/businessman-from-moldova-put-on-eu-sanctions-list-7966_1109984.html>, accessed 6 May 2025

- Jurnal.md, 'Recean, despre soarta celor 12 posturi TV care au rămas fără licență: Nu vor activa nici după încheierea stării de urgență', 8 December 2023, <<https://www.jurnal.md/ro/news/02e44eb74d667859/recean-despre-soarta-celor-12-posturi-tv-care-au-ramas-fara-licenta-nu-vor-activa-nici-dupa-incheierea-starii-de-urgenta.html>>, accessed 17 October 2025
- , 'Documentul prin care preoții moldoveni, pelerini în Moscova, s-au angajat la ANO "Evrazia" și s-au vândut lui Șor', 1 November 2024, <<https://www.jurnal.md/ro/news/b701a473f2e6aa4b/doc-documentul-prin-care-preotii-moldoveni-pelerini-in-moscova-s-au-angajat-la-ano-evrazia-si-s-au-vandut-lui-sor.html>>, accessed 23 May 2025
- Media Azi, 'Kantar Media, cu o ofertă financiară "mult peste așteptări". Ce urmează după selectarea noului măsurător al audiențelor TV', 3 April 2024a, <<https://media-azi.md/kantar-media-cu-o-oferta-financiara-mult-pesteste-asteptari-ce-urmeaza-dupa-selectarea-noului-masurator-al-audientelor-tv>>, accessed 11 May 2025
- , 'O nouă lege a mass-mediei. Ce schimbări ar putea aduce, pe lângă reglementarea în premieră a presei online și a influencerilor', 6 December 2024b, <<https://media-azi.md/o-noua-lege-a-mass-mediei-ce-schimbări-ar-putea-aduce-pe-lângă-reglementarea-in-premiera-a-presei-online-si-a-influencerilor>>, accessed 1 May 2025
- Media Guard Association, Media Ownership Monitor Moldova 2024: Print Media, [n.d.a], <<https://moldova.mom-gmr.org/en/media/print>>, accessed 19 May 2025
- , Media Ownership Monitor Moldova: Social Media, [n.d.b], <<https://moldova.mom-gmr.org/en/media/social-media>>, accessed 29 May 2025
- , Media Ownership Monitor Moldova 2024: Media Consumption', [n.d.c], <<https://moldova.mom-gmr.org/en/context/media-consumption>>, accessed 20 August 2025
- , Media Ownership Monitor Moldova 2024: Jurnal TV, [n.d.d], <<https://moldova.mom-gmr.org/ro/media/tv/outlet/jurnal-tv-98084>>, accessed 24 May 2025
- MediaCritica, 'Evaluarea alfabetizării media și digitale a populației în Republica Moldova: cine ar trebui să o facă', 13 January 2025, <<https://mediacritica.md/evaluarea-alfabetizarii-media-si-digitale-a-populatiei-in-republica-moldova-cand-ar-urma-sa-se-implementeze-si-cine-ar-trebuie-sa-o-faca>>, accessed 19 May 2025
- Moldova, Republic of, Law No. 982 of 11 May 2000 on Access to Information, 11 May 2000, <https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137924&lang=ro>, accessed 7 June 2025
- , Law No. 212 of 24 June 2004 on the Regime of the State of Emergency, Siege and War, 24 June 2004, <https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=124336&lang=ro>, accessed 30 April 2025
- , Law No. 239 of 13 November 2008 on Transparency in the Decision-Making Process, 2008, 13 November 2008, <https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=142655&lang=ro>, accessed 6 June 2025
- , Decision on the Constitutional Control of Certain Provisions of Law No. 212/2004 and Decision No. 55/2020, 23 June 2020, <https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_17_2020_47a_88a_2020_rou.pdf>, accessed 1 May 2025
- , Law No. 174 of 11 November 2021 on the Mechanism for Examining Investments of Importance for State Security, 19 November 2021, <https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140851&lang=ro>, accessed 20 May 2025

- , Parliament Decision No. 41 of 24 February 2022 on Declaring a State of Emergency, 24 February 2022, <https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130079&lang=ro>, accessed 30 April 2025
- , Law No. 100 of 13 June 2025 on Amending Certain Normative Acts (Combating Electoral Corruption and Related Aspects), 13 June 2025, <https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=148941&lang=ro>, accessed 7 June 2025
- , Decision on the Constitutionality of the Șor Political Party (Application No. 184h/2022), 19 June 2023, <https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_10_2023_184h_2022_rou.pdf>, accessed 19 August 2025
- , Law No. 174/2018 Amending the Audiovisual Media Services Code of the Republic of Moldova, 29 May 2025, <<https://www.parlament.md/preview?id=1e6c9e3e-9083-4e16-a37a-477f38ec5588&url=https://ep-sp.parlament.md/materials/638839800109724792/Documents/20250529142938.pdf&method=GetDocumentContent>>, accessed 17 October 2025
- NewsMaker, 'Agenții ruși interceptează instituțiile Moldovei prin antenele de pe acoperișul Ambasadei de la Chișinău? Investigatie', 24 July 2023a, <<https://newsmaker.md/ro/agentii-rusi-intercepteaza-institutiile-moldovei-prin-antenele-de-pe-acoperisul-ambasadei-de-la-chisinau-investigatie>>, accessed 21 May 2025
- , 'Pervii Canal, NTV, RTR-Planeta nu vor mai putea fi accesate din Republica Moldova. SIS cere blocarea a 22 de site-uri', 24 October 2023b, <<https://newsmaker.md/ro/pervii-canal-ntv-rtr-planeta-nu-vor-mai-putea-fi-accesate-din-republica-moldova-sis-cere-blocarea-a-22-de-site-uri>>, accessed 17 October 2025
- Newsru.com, 'Okolo sta rossiiyan deportirovany iz Moldavii nakanune vyborov', 6 March 2005, <<https://www.newsru.com/world/06mar2005/vyb.html>>, accessed 9 June 2025
- Nielsen, 'Need to know: What is media fragmentation and how to reach today's audiences?', July 2025, <<https://www.nielsen.com/insights/2025/what-is-media-fragmentation-reaching-audiences>>, accessed 6 August 2025
- Organization for Security and Co-operation in Europe Office for Democratic Institutions and Human Rights (OSCE/ODIHR), International Election Observation Mission, Republic of Moldova, Presidential Election and Constitutional Referendum, 20 October 2024, 'Statement of Preliminary Findings and Conclusions', 21 October 2024, <<https://www.osce.org/odihr/elections/moldova/578815>>, accessed 15 August 2025
- Petruți, D., 'Barometrul socio-politic: Republica Moldova – aprilie 2025', IMAS, 2025, <https://imas.md/pic/archives/48/%5Bimas%5D%20barometrul%20socio-politic_aprilie%202025.pdf>, accessed 5 August 2025
- Pleşca, L., 'Pericolul de la alegeri prezidențiale din Moldova sau ce surpriză ar pune la cale rețeaua Șor', HotNews.ro, 8 October 2024, <<https://www.hotnews.ro/pericolul-de-la-alegeri-prezidentiale-din-moldova-sau-ce-surpriza-ar-pune-la-cale-reteaua-sor-1808815>>, accessed 22 May 2025
- Popușoi, C., 'CEC a respins înregistrarea blocului electoral "Victorie", afiliat lui Șor, pentru alegerile parlamentare', Radio Europa Liberă Moldova, 19 July 2025, <<https://moldova.europalibera.org/a/cec-a-respins-inregistrarea-blocului-electoral-victorie-afiliat-lui-sor-pentru-alegerile-parlamentare/33478571.html>>, accessed 3 August 2025
- PRO TV Moldova, 'Noi scurgeri de informații care dovedesc implicarea Rusiei în politica din Republica Moldova: Eureporter publică interceptări audio dintre un lider PSRM și

- un agent FSB', 30 October 2024, <<https://protv.md/politic/noi-scurgeri-de-informatii-care-dovedesc-implicarea-rusiei-in-politica-din-republica-moldova-eureporter-a-publicat-interceptari-audio-dintre-un-lider-psrm-si-un-agent-fsb---2703604.html>>, accessed 2 May 2025
- Promo-LEX, 'Publicitatea electorală pe rețele sociale—o portiță pentru eludarea legii în campaniile electorale', 18 February 2025a, <<https://promolex.md/publicitatea-electorala-pe-retele-sociale-o-portita-pentru-eludarea-legii-in-campaniile-electorale>>, accessed 3 August 2025
- , Misiunea de Observare Alegeri Prezidențiale și Referendum Constituțional, 20 Octombrie (3 Noiembrie) 2024, 'Raport Final'[Observation Mission for the Presidential Elections and Constitutional Referendum of 20 October (3 November) 2024, 'Final Report'], 19 February 2025b, <https://promolex.md/wp-content/uploads/2025/02/raport-final-apr-si-rc-2024_19.02.2025.pdf>, accessed 29 April 2025
- Radio Chișinău, 'Partide parlamentare de opoziție critică decizia Comisiei pentru Situații Excepționale privind suspendarea licenței a șase posturi TV', 17 December 2022, <<https://radiochisinau.md/psrm-cere-demisia-primministrei-dupa-ce-cse-a-decis-inchiderea-a-sase-posturi-tv---172902.html>>, accessed 17 October 2025
- Radio Europa Liberă Moldova, 'Meta a șters mai multe conturi, grupuri și pagini care promovau știri false ce țineau publicul din R. Moldova', 11 October 2024, <<https://moldova.europalibera.org/a/meta-a-sters-mai-multe-conturi-grupuri-si-pagini-care-promovau-stiri-false-ce-tineau-publicul-din-r-moldova/33155230.html>>, accessed 17 October 2025
- Radio Moldova, 'Companiile Google și Facebook/META, dispuse să colaboreze cu CEC pentru a combate dezinformarea în context electoral', 12 June 2025, <<https://moldova1.md/p/50775/companiile-google-si-facebook-meta-dispuse-sa-colaboreze-cu-cec-pentru-a-combate-dezinformarea-in-context-electoral>>, accessed 20 June 2025
- Răileanu, D., "'Trolii guvernului" de la Chișinău blocați de Facebook înainte de alegeri', Radio Europa Liberă Moldova, 14 February 2019 <<https://moldova.europalibera.org/a/cur%C4%83%C8%9Birea-de-conturi-false-facebook-%C3%AEnainte-de-alegeri/29770167.html>>, accessed 23 May 2025
- RBC.ru, 'Na vyborakh glavy Gagauzii pobedil poluchivshii podderzhku Moskvyy kandidat, 23 March 2015, <<https://www.rbc.ru/politics/23/03/2015/550f55619a7947eae2855383>>, accessed 3 August 2025
- Realitatea.md, 'Licența unor posturi TV din Moldova, sub semnul întrebării?', 8 May 2024, <<https://realitatea.md/video-licenta-unor-posturi-tv-din-moldova-sub-semnul-intrebării-daniel-voda-din-numele-guvernului-vine-cu-precizari>>, accessed 23 May 2025
- , 'Promo-LEX: Publicitatea electorală pe rețele sociale—o portiță pentru eludarea legii în campaniile electorale', 18 February 2025, <<https://realitatea.md/promo-lex-publicitatea-electorala-pe-retele-sociale-o-portita-pentru-eludarea-legii-in-campaniile-electorale>>, accessed 8 May 2025
- RISE Moldova, 'Kremlinovici: Deployment', 7 November 2020, <<https://www.rise.md/english/kremlinovici-deployment>>, accessed 22 May 2025
- , 'Ruble pentru Dodon', 7 November 2022, <<https://www.rise.md/articol/ruble-pentru-dodon>>, accessed 2 May 2025

- Rotari, I., 'SIS blochează mai multe site-uri de știri din Rusia și un portal anti-referendum', Radio Europa Liberă Moldova, 26 September 2024, <<https://moldova.europalibera.org/a/sis-blocheaza-mai-multe-site-uri-de-stiri-din-rusia-si-un-portal-anti-referendum/33135986.html>>, accessed 24 May 2025
- Rusu, A., Muravski, E. and Curăraru, A., 'Rusia și Ilan Șor: Arhitectii unei rețele de dezinformare pe Facebook', 2025, <https://watchdog.md/wp-content/uploads/2025/05/ilovepdf_merged-9.pdf>, accessed 1 September 2025
- Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova (SIS), Ordin nr 13 Cu privire la sursele cu conținut on-line care promovează informații ce incită la ură și război, 26 February 2022, <https://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://sis.md/sites/default/files/comunicate/fisiere/26.02_0.pdf>, accessed 17 October 2025
- , Ordin nr. 5 Cu privire la sursele cu conținut on-line care promovează informații ce incită la ură și război, 19 January 2023a, <<https://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://sis.md/sites/default/files/comunicate/fisiere/Ordin%20nr.5%20din%2019.01.2023.pdf>>, accessed 17 October 2025
- , Ordin nr 18 Cu privire la sursele cu conținut on-line, care promovează informații false în domeniul ce afectează securitatea națională, 22 March 2023b, <https://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://sis.md/sites/default/files/comunicate/fisiere/Ordin_18%2022.03.23.pdf>, accessed 17 October 2025
- , '31 de site-uri, care alterează spațiul informațional, urmează a fi blocate', 30 October 2023c, <<https://sis.md/ro/content/31-de-site-uri-care-altereaz%C4%83-spa%C8%9Biul-informa%C8%9Bional-urmeaz%C4%83-fi-blocate>>, accessed 4 May 2025
- , 'Raport SIS Public—Interferența în procesul electoral', 2024, <https://sis.md/sites/default/files/comunicate/fisiere/Raport_SIS_Public_Interferenta_in_procesul_electoral.pdf>, accessed 3 August 2025
- Sluzhba vneshnei razvedki Rossiyskoi Federatsii, 'Uroki zapadnoi "demokratii" dlya Moldavii', 4 December 2024, <<http://svr.gov.ru/smi/2024/12/uroki-zapadnoy-demokratii-dlya-moldavii.htm>>, accessed 2 August 2025
- Stiri.md, 'Gruparea Șor și-a activizat ferma de trolli pe rețelele sociale: Reacția Guvernului', 27 January 2025, <<https://stiri.md/article/social/gruparea-sor-si-a-activizat-ferma-de-trolli-pe-retelele-de-socializare-reactia-guvernului>>, accessed 29 April 2025
- Synovitz, R. and Raileanu, D., 'Copycat hacks: Moldovan Facebook trolls used Russian tactics to promote Kremlin foes', Radio Free Europe/Radio Liberty, 27 February 2019, <<https://www.rferl.org/a/moldovan-facebook-trolls-used-russian-tactics-to-promote-kremlin-foes/29793394.html>>, accessed 22 May 2025
- TV8.md, 'Incluziunea digitală pentru seniori: În Republica Moldova a fost lansată Universitatea Vârstei a treia', 19 October 2023, <<https://tv8.md/2023/10/19/video-incluziunea-digitala-pentru-seniori-in-republica-moldova-a-fost-lansata-universitatea-varstei-a-treia-p/242177>>, accessed 3 May 2025
- , 'Deepfake-urile cu președinta nu conținesc! Noul video trucat prezintă un discurs fictiv după vizita la Timișoara', 18 January 2024a, <<https://tv8.md/2024/01/18/video-deepfake-urile-cu-presedinta-nu-contenesc-noul-video-trucat-prezinta-un-discurs-fictiv-dupa-vizita-la-timisoara/249256>>, accessed 26 May 2025
- , 'Cutia Neagră PLUS: "Locotenentii propagandei". Mesajele toxice transmise de portavocile Rusiei în Moldova', 15 July 2024b, <<https://tv8.md/2024/07/15/video-cutia-neagra-plus-locotenentii-propagandei-mesajele-toxice-transmise-de-portavocele-rusiei-in-moldova/261348>>, accessed 8 May 2025

- TVR Moldova, 'WatchDog.MD: În R. Moldova, piața reclamelor politice este dominată de fugarii Șor și Platon', 2 June 2025, <<https://tvrmdova.md/article/4cd5847ab08369a6/watchdog-md-in-r-moldova-piata-reclamelor-politice-este-dominata-de-fugarii-sor-si-platon.html>>, accessed 5 June 2025
- Veridica, 'Expertii Watch Dog: Evrazia—pericol pentru Moldova', 13 September 2024, <<https://www.veridica.md/stiri/expertii-watch-dog-evrazia-pericol-pentru-moldova>>, accessed 21 May 2025
- Vocea Basarabiei, 'Guvernul atenționează asupra unor filmulețe false despre pretinse acțiuni de „pregătire militară a tinerilor” în tabere', 31 May 2024, <<https://voceabasarabiei.md/guvernul-atentioneaza-asupra-unor-filmulete-false-despre-pretinse-actiuni-de-pregatire-militara-a-tinerilor-in-tabere>>, accessed 31 May 2025
- Ziarul de Gardă, 'Stăpânii televiziunilor: Ce (nu) s-a schimbat la trei ani după ce Plahotniuc și Șor au plecat din R. Moldova', 11 May 2022, <<https://www.zdg.md/investigatii/ancheta/video-stapanii-televiziunilor-ce-nu-s-a-schimbat-la-trei-ani-dupa-ce-plahotniuc-si-sor-au-plecat-din-r-moldova>>, accessed 23 May 2025
- , 'Furnizorul public regional GRT a fost sancționat cu 30 de mii de lei pentru neasigurarea informării corecte', 30 August 2024a, <<https://www.zdg.md/stiri/furnizorul-public-regional-grt-a-fost-sanctionat-cu-30-de-mii-de-lei-pentru-neasigurarea-informarii-corecte-denota-lipsa-de-buna-credinta>>, accessed 18 May 2025
- , 'Cum a fost fraudat referendumul. Rețeaua lui Șor, de partea lui Stoianoglo. În slujba Moscovei (II): o nouă investigație ZdG sub acoperire', 31 October 2024b, <<https://www.zdg.md/investigatii/ancheta/video-cum-a-fost-fraudat-referendumul-reteaua-lui-sor-de-partea-lui-stoianoglo-in-slujba-moscovei-ii-o-noua-investigatie-zdg-sub-acoperire>>, accessed 19 May 2025
- , 'Conturi exotice cu identitate furată și narațiuni rusești în comentariile publicate pe paginile instituțiilor media și de stat. „Ei au ca țintă întreg publicul din R. Moldova”, 26 February 2025a, <<https://www.zdg.md/video/video-conturi-exotice-cu-identitate-furata-si-naratiuni-rusesti-in-comentariile-publicate-pe-paginile-institutiilor-media-si-de-stat-ei-au-ca-tinta-intreg-publicul-din-r-moldova>>, accessed 17 October 2025
- , 'Boții Kremlinului anunță „executarea” președintei Maia Sandu pe rețelele de socializare, în cadrul unei campanii de denigrare', 4 June 2025b, <<https://www.zdg.md/stiri/botii-kremlinului-anunta-executarea-presedintei-maia-sandu-pe-retelele-de-socializare-in-cadrul-unei-campanii-de-denigrare>>, accessed 17 October 2025

Despre autori

Igor Boțan este Directorul Executiv al Asociației pentru Democrație Participativă (ADEPT). Este analist politic și membru activ al societății civile, cu o experiență vastă în sisteme electorale, guvernare democratică și procese politice în Republica Moldova. Din 1999, deține funcția de Director Executiv al ADEPT, coordonând activități de cercetare și advocacy în domeniul alegerilor, reformei politice și participării cetățenești. Anterior, a activat în cadrul International Foundation for Election Systems, contribuind la elaborarea Codului Electoral al Republicii Moldova și sprijinind eforturile de observare electorală și consolidarea capacităților instituționale. A fost, de asemenea, comentator politic pentru Radio Europa Liberă, BBC și Economist Intelligence Unit. Fizician de formație, cu doctorat în fizica teoretică, Igor îmbină rigoarea analitică cu decenii de expertiză de teren în monitorizarea electorală și dezvoltarea democratică.

Petru Culeac este co-fondator și Director Executiv al Moldova Development Institute, o organizație recent înființată dedicată promovării guvernării democratice, participării civice și dezvoltării durabile în Republica Moldova. Cu peste 15 ani de experiență în sectorul non-profit și în domeniul guvernării, el deține expertiză solidă în management organizațional, analiză de politici publice și reforme democratice. Până în 2023, Petru a fost Director Executiv al Fundației Soros Moldova, parte a rețelei Open Society Foundations, unde a consolidat parteneriate instituționale, a îmbunătățit comunicarea publică și a coordonat programe privind anticorupția, reforma justiției, alegeri și educație. Anterior, a activat în diverse poziții de coordonare și consultanță în domeniul promovării democrației, integrității electorale și dezvoltării locale, în cadrul unor organizații precum USAID/Chemonics, East Europe Foundation și International Finance Corporation. Petru este licențiat în administrarea afacerilor, studii europene și studii internaționale, cu diplome obținute în Moldova, Franța și Statele Unite.

Polina Panainte este directoare adjunctă la ADEPT. Ea este specialistă în guvernare și alegeri, cu peste 17 ani de experiență în gestionarea unor programe complexe axate pe buna guvernare, participare civică și egalitate de gen. În prezent, ea este Secretara Coaliției pentru Alegeri Libere și Corecte, unde coordonează inițiativele menite să promoveze procese electorale corecte și implicare publică informată.

Anterior, a activat în cadrul UN Women Moldova, unde a condus proiecte finanțate de UE privind guvernarea sensibilă la dimensiunea de gen și dezvoltarea locală. Cariera sa profesională a inclus roluri în organizații ale societății civile și de cercetare precum Centrul de Informare NATO, Fundația Est Europeană și Institutul de Politici Publice, unde a contribuit la activități de advocacy bazat pe dovezi și analiza și elaborarea de politici publice.

Polina deține un master în politici publice de la University College London și un master în științe politice de la Universitatea de Stat din Moldova. Domeniile sale de expertiză includ alegeri, guvernare, gen și consolidarea participării civice.

Despre organizația parteneră

ASOCIAȚIA PENTRU DEMOCRAȚIE PARTICIPATIVĂ (ADEPT)

ADEPT este o organizație neguvernamentală de referință în Republica Moldova, specializată în analiza proceselor politice, electorale și de guvernare din Moldova și din regiune. De la înființarea sa în anul 2000, ADEPT promovează valorile democratice, buna guvernare și participarea activă a cetățenilor în viața publică prin cercetare, analiză de politici și comunicare publică.

ADEPT exercită rolul de Secretariat al Coaliției pentru Alegeri Libere și Corecte, coordonând eforturile societății civile pentru asigurarea transparenței, incluziunii și integrității electorale. Organizația a dezvoltat, de asemenea, mai multe platforme informaționale, inclusiv alegeri.md, care furnizează date verificate și analize pentru alegători, jurnaliști și instituții.

Cu o experiență de peste două decenii, ADEPT rămâne un partener de încredere pentru cetățeni, autorități și comunitatea internațională în promovarea democrației, responsabilității și participării informate în Republica Moldova.

DESPRE INTERNATIONAL IDEA

Institutul Internațional pentru Democrație și Asistență Electorală (International IDEA) este o organizație interguvernamentală, care susține democrația durabilă la nivel mondial. Misiunea International IDEA este de a susține schimbarea democratică durabilă prin furnizarea de cunoștințe comparative, acordarea de asistență în reforma democratică și influențarea politicilor și a politiciii.

Unde activează International IDEA? În domeniile alegerilor, ale dezvoltării constituției, ale partidelor politice, ale democrației de gen și ale abilitării politice a femeilor și ale autoevaluării democrației, noi ne desfășurăm activitatea în trei domenii de lucru:

1. furnizarea de cunoștințe comparative extrase din experiența practică privind procesele de construire a democrației în diverse contexte din întreaga lume;
2. acordarea de ajutor actorilor politici în reformarea instituțiilor și a proceselor democratice și angajarea în procese politice atunci când organizația este invitată să facă acest lucru

3. influențarea politicilor de construire a democrației prin furnizarea resurselor noastre de cunoștințe comparative și acordarea de asistență actorilor politici.

Unde activează International IDEA?

International IDEA activează în întreaga lume. Având sediul în Stockholm, organizația are birouri în Africa, Asia-Pacific, Europa, America Latină și Caraibe. International IDEA este un observator permanent al Organizației Națiunilor Unite.

<<https://www.idea.int>>